

Kultūra un māksla II

**Metodiskie ieteikumi mācību priekšmeta
padziļinātā kursa īstenošanai**

Kultūra un māksla II

Metodiskie ieteikumi mācību priekšmeta padziļinātā kursa īstenošanai

Metodiskais līdzeklis ir izstrādāts Eiropas Sociālā fonda projektā "Kompetenču pieeja mācību saturā" (turpmāk – Projekts).

Metodisko līdzekli izstrādāja **Ilze Mazpane** un **Inese Vilciņa**.

Recenzents **Ļevs Rusilo**.

Projekts pateicas visām izglītības iestādēm un skolotājiem, kuri Projekta ietvaros nodrošināja metodiskā līdzekļa aprobāciju un dalījās ar saviem mācību piemēriem.

ISBN **978-9934-24-121-5**

SATURS

Priekšvārds	4
1. Kultūra un māksla II: būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu	4
1.1. Padziļinātā kursa mērķis un atšķirība no pamatkursa	4
1.2. Standarts un mācību programmas paraugs	6
1.3. Valsts pārbaudes darbs	7
1.4. Pieejamais atbalsts	9
2. Kā plānot mācību procesu?	10
2.1. Plānošana kursa līmenī	11
2.2. Plānošana temata līmenī	12
Tematiskā plāna piemērs tematam "Emociju atspoguļojums kultūrā"	14
2.3. Plānošana nodarbības līmenī	25
3. Kā summatīvi vērtēt skolēnu sniegumu?	30
3.1. Summatīvā vērtēšana kursā	30
3.2. Nobeiguma darbi	31
Nobeiguma darbs – recenzija tematā "Skaistā un neglītā estētika"	34
4. Kā diferencēt mācības?	40
4.1. Diferencēšana	40
4.2. Mācīšanās stratēģijas	45
5. Kur smelties papildu informāciju?	47
Ieteicamās un izmantotās literatūras saraksts	47

Priekšvārds

Vidējās izglītības pakāpes noslēdzošais un saturiski komplicētākais posms ir padziļinātais kurss, jo tajā skolēns veido dziļu konceptuālo izpratni par kursā aktualizētajām likumsakarībām. Tā saturs ir padziļināts un paplašināts. Skolotājam, īstenojot šo kursu, nepieciešams laiks un prasmes detalizēti plānot mācību procesu un vērtēšanu, lai pēc iespējas efektīvāk sasniegtu mācību mērķus. **Metodiskais līdzeklis tādēļ veidots kā praktisks atbalsts skolotājam, piedāvājot konkrētus piemērus, modelējot mācību procesa plānošanu un vērtēšanu.**

Materiāls **paredzēts gan skolotājiem, gan mācību jomu koordinatoriem un izglītības iestāžu metodiķiem** pilnveidotā mācību satura un pieejas īstenošanai saskaņā ar Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumiem Nr. 416 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem" (turpmāk tekstā – vispārējās vidējās izglītības standarts, arī – standarts).

Materiālu veido piecas sadaļas.

1. nodaļā "Kultūra un māksla II – būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu" ir skaidrots padziļinātā kursa mērķis, atšķirība no optimālā līmeņa kursa, apkopoti nozīmīgākie resursi kursa plānošanai un īstenošanai.
2. nodaļā "Kā plānot mācību procesu?" skaidroti plānošanas principi dažādiem mērogiem – kursam, tematam, stundai, piedāvāts piemērs temata plānojumam, modelēta atpakaļvērstās plānošanas pieeja padziļinātā kursa īstenošanai.
3. nodaļā "Kā summatīvi vērtēt skolēna sniegumu?" skaidrota vērtēšanas pieeja, piedāvāts piemērs kursa summatīvās vērtēšanas plānam, modelēta skolēnu snieguma vērtēšana.
4. nodaļā "Kā diferencēt mācības?" skaidrots, kā plānot un īstenot diferencētu mācību saturu, procesu, skolēnu darba galarezultātu un mācību vidi tā, lai tajā iekļautu skolēnus ar atšķirīgām mācīšanās vajadzībām.
5. nodaļā "Kur smelties papildu informāciju?" ir piedāvāts saraksts ar dažādiem informācijas avotiem, kuros var smelties papildzināšanas par kultūru un mākslu.

1. Kultūra un māksla II – būtiskākais par saturu, pieeju un atbalstu

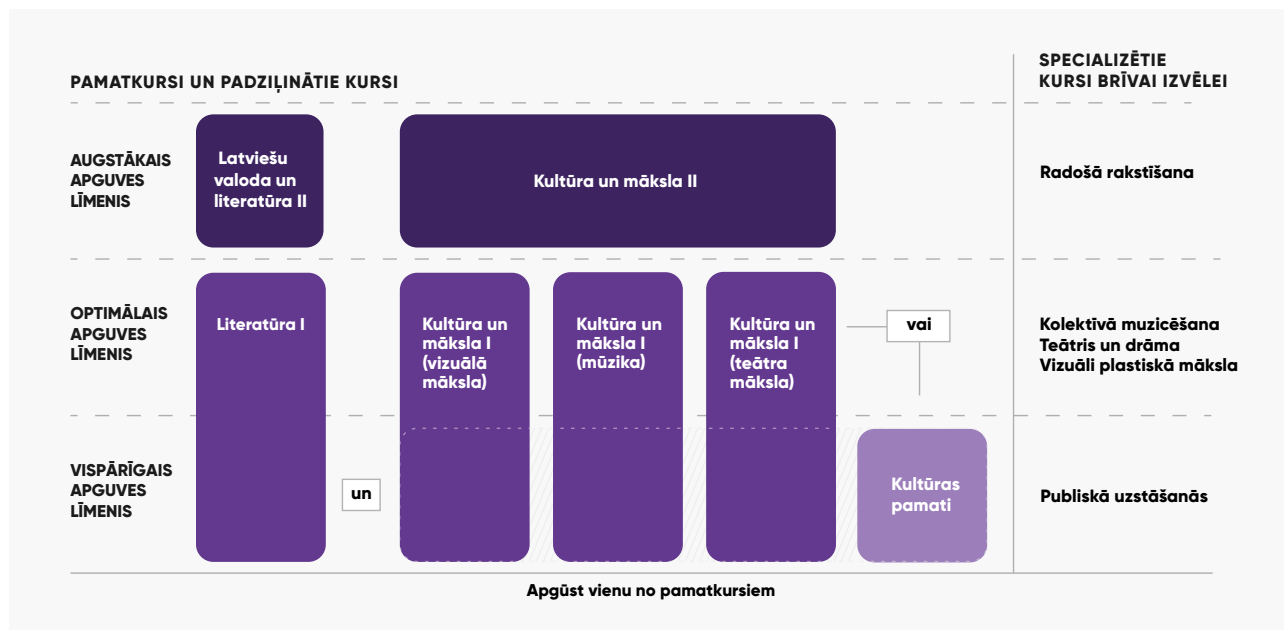
1.1. Padziļinātā kursa mērķis un atšķirība no pamatkursa

Vispārējās vidējās izglītības standarts ar samazinātu mācību priekšmetu skaitu piedāvā iespēju jauniešiem vairāk laika veltīt, mācoties to, kas interesē un ar ko vēlas saistīt savu nākotni.

Padziļinātais kurss Kultūra un māksla II ir iespēja skolēniem jau vidusskolas posmā apgūt nepieciešamās zināšanas un prasmes kultūras un mākslas jomā, lai iegūtu izpratni par mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem, kultūras procesiem, kultūr-vēsturisko periodu pazīmēm, mākslas stilu un virzienu iezīmēm, apgūtu prasmes analizēt un interpretēt mākslas darbus ar mērķi veiksmīgi turpināt studijas augstskolā vai uzsākt profesionālo darbību.

Kursu Kultūra un māksla II skolēns var izvēlēties, ja pirms tam apguvis kādu no pamatkursiem – Kultūra un māksla I (vizuālā māksla), Kultūra un māksla I (mūzika) vai Kultūra un māksla I (teātra māksla). Padziļinātā kursa saturs turpina, paplašina un padziļina pamatkursā apgūtās zināšanas un prasmes. Skolēnam izvirzīti kompleksāki sasniedzamie rezultāti, tādēļ būs jāpavada nozīmīgs laiks, darbojoties praktiski, risinot kompleksas, autentiskas problēmas, mācoties arī ārpus skolas un izstrādājot pētniecisko darbu.

Atbilstoši satura apjomam pamatkursu skolēns apgūst 210 mācību stundās, bet padziļināto kursu vēl 210 stundās. Papildus tam skolām ir iespēja konkrētās mācību jomas ietvaros piedāvāt skolēnam kādu no specializētajiem kursiem – Radošā rakstīšana, Kolektīvā muzicēšana, Teātris un drāma, Vizuāli plastiskā māksla, Publiskā uzstāšanās.

1. attēls

Katram padziļinātajam kursam ir definēti apguves mērķi un uzdevumi skolēnam, tie aprakstīti vispārējās vidējās izglītības standarta 9. pielikumā “Kursu apraksti”. Kursam Kultūra un māksla II tie ir:

- 1) pētīt kultūras procesus un fenomenus dažādos kultūras periodos un raksturot to īpašās pazīmes;
- 2) izzināt un analizēt sabiedrības kultūras vajadzības, kultūras piedāvājumu un pieprasījumu dažādās kultūras industrijas jomās;
- 3) formulēt un pamatot savu viedokli, pasaules uzskatu un vērtības, analizējot ideju un emociju daudzveidīgos izpausmes veidus mūzikā, literatūrā, skatuves mākslā un kino, arhitektūrā, dizainā un vizuālajā mākslā;
- 4) nostiprināt prasmes un radoši lietot jaunradē 20. un 21. gs. dažādas mākslas formas, tehnikas, paņēmienus un izgudrojumus;
- 5) īstenot radošā sadarbībā veidotu projektu (grupā) vai māksliniecisku jaundarbu (individuāli) izvēlēta mākslas veidā, lai radītu jaunu māksliniecisku vērtību, kas pamatotu personisko attieksmi.

Pieeja, ka viena izglītības posma ietvaros mācību saturs ir strukturēts pēc apguves līmeņiem un skolēns atbilstoši savai izvēlei apgūst tikai to līmeni, kuru ir izvēlējis, Latvijā iepriekš nav īstenota. Tādēļ skolotājam, pirmo reizi plānojot mācību procesu, noderīgi ieraudzīt, nošķirt un pielāgot procesu un uzdevumus atbilstoši tam līmenim, kurā skolēns ir konkrētajā brīdī. Nākamajā attēlā piedāvājam kopsavilkumu par abu apguves līmeņu atšķirībām. Detalizēti ar šo nošķirumu skolotājs var iepazīties jau minētajā 9. pielikumā.

Optimālā un augstākā mācību satura apguves līmeņa nozīmīgākās satura atšķirības

Kultūra un māksla I (vizuālā māksla, mūzika, teātra māksla)	Kultūra un māksla II
Optimālais apguves līmenis	Augstākais apguves līmenis
<ul style="list-style-type: none"> • kultūras procesi (vispārīgas zināšanas); • viens mākslas veids; • izpratne par kultūras laikmetiem un to kopsakarībām; • analītiskās domāšanas un jaunrades prasmes; • kultūras notikumu piedzīvošana un analīze. 	<ul style="list-style-type: none"> • kultūras procesi (padziļināta izpratne); • mākslas veidu mijiedarbība, starpdisciplināritāte un to saikne ar kultūras laikmetiem; • vizuālizpratne; • izpratne par kultūras norišu kompleksumu; • izpratne par laikmetīgo, iespēja iedziļināties aktuālajās kultūras norisēs; • pētnieciskās prasmes arī radošā procesa pamatā; • kultūras notikumu piedzīvošana temata/satura tvērumā un spriestspēja par tiem.

1.2. Standarts un mācību programmas paraugs

Standarts

Nozīmīgākais dokuments, kurš izglītības iestādei un skolotājam obligāti jāņem vērā un ir juridiski saistošs, plānojot un īstenojot mācības saturiski, ir vispārējās vidējās izglītības standarts. Tajā ir definētas prasības mācību satura apguvei – izmērāms mācību procesa rezultāts, kas pilnveidotajos standartos formulēts katrā mācību jomā kā skolēnam sasniedzamie rezultāti. Tie ietver zināšanas un pamatprasmes mācību jomās, caurviju prasmēs un vērtībās balstītus tikumus. Standartā minētie sasniedzamie rezultāti ir apgūstami mācību priekšmetos, starpdisciplināri kā arī iesaistoties plašākās skolas dzīves norisēs.

Vidējās izglītības pakāpē mācību saturs ir izstrādāts, fokusējoties uz skolēnam būtiskāko, lai veidotos lietpratība (kompetence) kā komplekss skolēna mācīšanās rezultāts ilgākā periodā. Mācību saturs visās mācību jomās ir organizēts, balstoties uz mācību satura būtiskākajiem pamatjēdzieniem jeb "lielajām idejām", kas skolēnam jāapgūst, veidojot vienotu izpratni par apkārtējo pasauli un sevi tajā. "Lielās idejas" veido obligātā mācību satura strukturālo ietvaru. Tām atbilstoši aprakstītas prasības mācību satura apguvei jeb plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti. **Mācību jomas "Kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā"** četras "lielās idejas", par kurām skolēns veido izpratni arī padziļinātājā kursā, ir:

- 1) Katru laikmetu un sabiedrību raksturo tai specifiskas kultūras pazīmes, kas radoši tiek izteiktas dažādos mākslas veidos.
- 2) Kultūras procesi un mākslas darbi pauž sabiedrības vērtības, to pārmantojamību un transformāciju, veido intelektuālo, estētisko un emocionālo pieredzi.
- 3) Radošajā procesā, iedvesmojoties no kultūras konteksta un sabiedrības vajadzībām, paplašinās kultūras pieredze, rodas jaunas idejas un inovācijas.
- 4) Kultūras procesi rada pārmaiņas sabiedrībā. Mākslas darbiem ir mākslinieciska, sociāla un ekonomiska vērtība.

Ieteicams detalizēti izlasīt standartā aprakstītos sasniedzamos rezultātus, lai veidotu dziļu izpratni par mācību procesa mērķiem. Tas īpaši noder situācijās, kad nepieciešams mācību programmu pielāgot vai mainīt atbilstoši savu skolēnu mācīšanās vajadzībām.

Dziļa mācību standarta izpratne ļauj droši, brīvi un atbildīgi improvizēt mācīšanās procesā, nepazaudējot standarta būtiskākos elementus. Ar standartā sasniedzamo rezultātu izmantošanu plānošanā var iepazīties 2. nodaļā "Kā plānot mācību procesu?"

2. attēls. Mācību satura plānošanas līmeņi

Mācību programmas paraugs

Mācību programmas Kultūra un māksla II vidusskolai paraugs (turpmāk – programmas paraugs) ir **piedāvājums skolotājam, kādā veidā iespējams īstenot skolēnam sasniedzamos rezultātus** augstākajā apguves līmenī. Programmas paraugā mācību saturs ir grupēts sešos tematos. Katrā tematā aprakstīts:

- temata apguvei ieteicamais laiks;
- temata izpētes jautājumi;
- standartā minētie sasniedzamie rezultāti, uz kuriem ar šajā tematā piedāvāto uzdevumu palīdzību tiek virzīti skolēni;
- temata apguves norise, kurā detalizēti aprakstīts iespējamais mācīšanas ceļš – darbības, ar kurām skolēns var īstenot sasniedzamos rezultātus;
- vērtēšanas uzdevumu piemēri;
- mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un resursi.

Programmas paraugu skatīt vietnē mape.gov.lv.

Mācību programmas paraugs nav obligāts, katrs skolotājs to var pielāgot, mainīt, kā arī veidot pats savu mācību programmu. Galvenais, lai mācību procesā tiktu sasniegti standartā formulētie sasniedzamie rezultāti augstākajā apguves līmenī.

1.3. Valsts pārbaudes darbs

Valsts pārbaudes darba mērķi ir:

- **novērtēt skolēnu sniegumu** padziļinātajā kursā Kultūra un māksla II atbilstoši vispārējās vidējās izglītības standartam un tā 4. pielikumam “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā” augstākajā mācību satura apguves līmenī;
- **iegūt datus skolēnu snieguma** un mācību satura izvērtēšanai, metodisko ieteikumu izstrādei un **profesionālās pilnveides plānošanai** izglītības iestādes, dibinātāja un valsts līmenī, lai identificētu un izvērtētu, cik lielā mērā ir apgūti plānotie sasniedzamie rezultāti;
- **iegūt datus, lai sertificētu apgūto vai atlasītu kandidātus turpmākās izglītības iespējām**, kā arī lai pārvaldītu iegūtos datus izvērtēšanai un lēmuma pieņemšanai par atbalstu vai mācību satura īstenošanas atbildību.

Plānotā centralizētā eksāmena saturs, uzbūve, piekļuves nosacījumi, nepieciešamie resursi un vērtēšanas principi tiek aprakstīti **Valsts pārbaudes darba programmā** (2022./2023. gada programmas pieejamas Valsts izglītības satura centra [mājaslapā](http://majaslapa.gov.lv)). Katru mācību gadu šī programma tiek precizēta atbilstoši plānotā centralizētā eksāmena saturam.

Piemērs tam, kādi uzdevumi skolēnu sagaida eksāmenā, ir pieejams **Valsts pārbaudes darba paraugā** (pieejams mape.gov.lv). Skolotājs šo paraugu var izmantot, piedāvājot skolēniem mācību procesā pildīt tajā ietvertos uzdevumus, izvērtēt skolēnu sniegtās atbildes no šī darba aprobācijas un izstrādāt līdzīgus uzdevumus pats.

Rīcības vārdi

Ikdienas mācību procesā skolotājam ieteicams izmantot eksāmena programmā publicētos rīcības vārdus un to skaidrojumu. **Rīcības vārdi ir darbības vārdi, kuri norāda uz konkrētu sniegumu, kas no skolēna tiek sagaidīts uzdevumā,** tie ļauj konsekventi izmantot vērtēšanas kritērijus gan eksāmenā, gan ikdienas mācību procesā. Skolotājam šie vārdi palīdz veidot uzdevumus mācību stundām un pārbaudes darbiem, jo tie norāda uz izziņas darbības līmeni – kognitīvo darbību, kas skolēnam būs jāizmanto, lai uzdevumu paveiktu.

Piemēram, skolēns zina, ka, ja uzdevuma nosacījumos ir ietverts vārds “analizē”, tas nozīmē, ka kognitīvi ir jāveic vairākas secīgas darbības – jānosaka atšķirības vai citas pazīmes, jāraksturo, kādas tās ir, un jāvērtē atbilstoši uzdevuma kontekstam (analizēt = noteikt + raksturot + vērtēt). Vērtētājs attiecīgi konkrēti zina, kāds ir no skolēna sagaidāmais sniegums, un tas savukārt ļauj izstrādāt vērtēšanas kritērijus.

1. tabula. Biežāk lietotie rīcības vārdi un to skaidrojums

Rīcības vārds	Rīcības vārda nozīmes skaidrojums
Apkopot	Savākt vienkopus, strukturēt izmantojamo informāciju.
Aprakstīt	Sistēmiski, noteiktā un loģiskā secībā izklāstīt, uzrakstīt atbilstoši noteiktiem kritērijiem, neiekļaujot pamatošanu, izskaidrošanu.
Apzināt	Izpētīt, uzskaitīt, apkopot iepriekšējo pieredzi, iepriekš veiktos pētījumus, projektus, kultūras notikumus, mākslas darbus u. c.
Atpazīt	Atrast, atklāt, konstatēt, identificēt kultūrvēsturiskajiem periodiem, mākslas stiliem vai virzieniem raksturīgos mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus vai iezīmes.
Definēt	Formulēt veseluma (objekta, jēdziena, fakta, procesa, pazīmes, problēmas, risinājuma u. tml.) pazīmju kopumu, sniegt precīzu raksturojumu.
Dokumentēt	Fiksēt un apkopot pierādījumus (skices, attēlus, audiofailus, pierakstus, iedvesmas avotus, procesus u. tml.).
Formulēt	Izteikt, t. i. runājot vai rakstveidā izpaust (domu, ideju, aktualitāti, problēmu, faktu u. tml.).
Identificēt	Sk. <i>noteikt</i> .
Interpretēt	Atklāt, skaidrot, pārveidot un pārradīt mākslas darba, objekta, kultūrsociālās parādības u. tml. jēgu, saturu, ideju vai avotos esošo informāciju, izmantojot dažādus pierādījumus.
Izpētīt	Pētīt iepazīt un izprast mākslas darbu, kultūras notikumu, kultūrsociālo procesu aktualitātes vai problēmas u. c.
Konkretizēt	Padarīt konkrētu, precizēt tēmu, problēmu, aktualitāti, mērķi u. c.
Noteikt	Noskaidrot, pazīt, konstatēt atšķirīgās pazīmes (īpatnības, faktus, viedokļus, problēmas, argumentus u. tml.).
Pamatot	Izveidot skaidrojumu, izmantojot atsauci uz konkrētu informāciju (fakti, dati, cēloņi, novērojumi, iemesli, spriedumi u. tml.).
Piedāvāt	Veidot iespējamu, vēlamu, derīgu, piemērotu risinājumu, atlasot, izmantojot informāciju un pamanot iespējas.
Raksturot	Noteikt un aprakstīt, kā arī vērtēt būtiskās, raksturīgās īpašības, pazīmes.
Salīdzināt	Noteikt kopīgās un/vai atšķirīgās īpašības, pazīmes pēc būtības salīdzināmiem veselumiem (objektiem, jēdzieniem, faktiem, procesiem, pazīmēm, problēmām, risinājumiem u. tml.), atsaucoties uz abiem (vai visiem).
Secināt	Veidot atzinumu, spriedumu, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, vērojumiem, cēloņsakarībām u. tml.

1.4. Pieejamais atbalsts

Lai atbalstītu skolotāju padziļinātā kursa Kultūra un māksla II mācīšanās, bez šī metodiskā materiāla pieejams vēl cita veida atbalsts.

- **Digitālie mācību līdzekļi.** Sešu tematu ietvaros piedāvātie materiāli sniegs skolēnam atbalstu ceļā uz standartā formulētajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Digitālajos mācību līdzekļos atspoguļoti vairāki laikmetīgās mākslas piemēri un izstrādāti uzdevumi to analīzei. Te atrodamas arī mūzikas, teātra un vizuālās mākslas ekspertu lekcijas, kā arī sistemātiska metodika dažādu mākslas un kultūras jomā nepieciešamo prasmju mācīšanai, tai skaitā vizuālās mākslas, mūzikas un teātra vēstures **laika līnijas un māksliniecisko izteiksmes līdzekļu atgādnēs:**
<https://skolo.lv/course/view.php?id=18935>

- **Metodiskais līdzeklis skolotājiem “Kā attīstīt caurviju prasmes?”.** Materiāls veidots kā praktisks rīks caurviju prasmju mācīšanai atbilstoši skolēnu vecumam, ietverot četrus plānošanas soļus:

1. izpēte – ko mani skolēni jau spēj paveikt;
2. izvērtēšana – ko es jau daru, lai attīstītu skolēnu prasmes;
3. secinājumos balstīta konkrētu darbību plānošana;
4. detalizēta mācību aktivitāšu plānošana.

Padziļinātajā kursā Kultūra un māksla II īpaši noderīgi pievērst uzmanību jaunrades un uzņēmējspējas prasmēm, pašvadībai un sadarbībai, šīs caurviju prasmes iestrādātas arī standartā sasniedzamajos rezultātos augstākajā apguves līmenī. Materiāls pieejams saitē ej.uz/caurviju

- **Pašmācības e-kurss padziļinātā kursa skolotājam.** Platformā skolo.lv katrā padziļinātajā kursā pieejams pašmācības e-kurss skolotājam, kurā ieteikts, kā kursa Kultūra un māksla II mācīšanās vēl nedrošam skolotājam veiksmīgāk apgūt kursa mācīšanai nepieciešamo informāciju un prasmes. Šajā e-kursā apkopoti teorētiskie materiāli (prezentācijas, videokcijas u. c.) no iepriekš īstenotās pedagogu profesionālās pilnveides kursiem un uzdevumi, kas ļauj skolotājam vingrināties kursa satura izpratnē vai konkrētā satura mācīšanās skolēnam.

- **Atbalsts novadā un skolā**

- **Mācību jomas koordinators un jomas kolēģi**

Neskaidrību gadījumā un situācijās, kad nepieciešama konsultācija, skolotājs var lūgt atbalstu mācību jomas koordinātoram, piemēram, organizēt tikšanos šī kursa skolotājiem, lai dalītos pieredzē, ar materiāliem, kopīgi plānotu kādu nodarbību, uzdevumus vai vērtēšanas rīkus u. tml. Mācību jomu koordinatora atbildība ir sniegt atbalstu par mācību jomas saturiskajiem un metodiskajiem jautājumiem.

- **Sadarbība skolas ietvaros ar pamatskolas un optimālā līmeņa skolotājiem**

Skolotājs, kas māca padziļināto kursu Kultūra un māksla II, visbiežāk ir viena mākslas veida speciālists, līdz ar to noderīgi ir sadarboties ar citu mākslas veidu kolēģiem, kuri, piemēram, mācījuši skolēnam optimālā līmeņa kursu, noskaidrot, kādus mākslas darbus skolēni ir analizējuši, kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi apgūti, kāds ir bijis jaunrades darba izstrādes process un kāda ir kopējā skolēna pieredze. Tādējādi skolotājs var atsaukties un veidot saikni starp jau apgūto un to, kas ir jāapgūst padziļinātajā kursā, piemēram, kā vizuālās mākslas darbā ir novērojama dinamika, kā tā izpaužas mūzikas skaņdarbā, kā to raksturot.

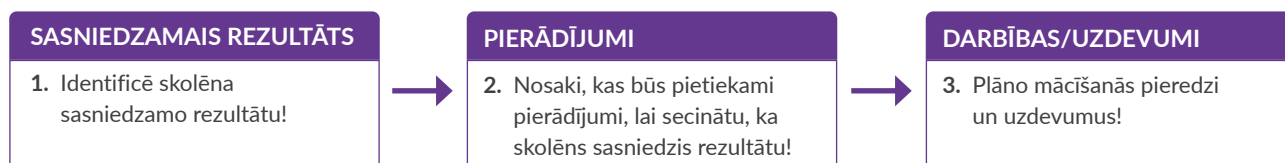
Pamatskolas posmā skolēni apgūst visus trīs mākslas priekšmetus – vizuālo mākslu, teātra mākslu un mūziku –, pievērsot uzmanību gan konkrētās mākslas izteiksmes līdzekļiem, gan kultūras vēsturei. Skolotājs var noskaidrot, kādu saturu skolēns apguvis pamatskolā, kādas atgādnēs lietojis, un šo bāzi izmantot arī padziļinātajā kursā, lai secīgi pievērstos padziļinātai mākslas darbu un kultūras procesu analīzei.

2. Kā plānot mācību procesu?

Pedagoga profesijas, iespējams, nozīmīgākais elements un prasme ir plānošana – kā izplānot mācību procesu, lai ikviens skolēns sasniegtu mācīšanās mērķus? Plaši izmantota, zinātniski pierādīta un praktiski noderīga pieeja ir atpakaļvērstā plānošana (cītviet saukta arī “uz mērķi vērstā plānošana”), kuru radījis skolotājs un izglītības pētnieks Grants Viginss (*Grant Wiggins*) un aprakstījis to vairākās grāmatās, no kurām pirmā, “*Understanding by Design*”, iznākusi 1998. gadā.

Atpakaļvērstās plānošanas pieejas pamatā ir ideja, ka, lai mācīšanās būtu efektīva, vispirms skaidri jādefinē skolēna mācīšanās rezultāts. Tieši tas noteiks gan vērtēšanu, gan to, kādi uzdevumi tādēļ skolēnam jāveic. Turklāt atpakaļvērstās plānošanas soli nemainās, bet saglabājas, plānojot dažādos mērogos un mācīšanās kontekstos – temata, pārbaudes darba, stundas, atsevišķu uzdevumu.

Pētnieki Grants Viginss un Džejs Maktajs (*Jay McTighe*) norāda, ka tradicionālajai mācīšanās plānošanai ir raksturīgi divu veidu nevēlami paradumi – mācību stundas plānot, fokusējoties uz aktivitātēm, kā skolēni tiks nodarbināti (ko interesantu skolēni darīs?) vai arī kā izzinās pēc iespējas vairāk satura par konkrēto tēmu. Aktivitātes kā mērķis ir vairāk raksturīgas sākumskolas, pamatskolas jaunāko klašu posmam, bet koncentrēšanās uz intensīvu, pēc iespējas plašāku zināšanu apguvi – pamatskolas vecākajam posmam, vidusskolai. Augstākā līmeņa kursā skolēnam ir gan apjomīgs mācību saturs, kurā jāveido zināšanās balstīta izpratne, gan jāapgūst prasmes, kuru apguvei nepieciešama praktiska darbošanās un vingrināšanās, tādēļ mērķtiecīgai plānošanai ir izšķiroša nozīme.

3. attēls. Atpakaļvērstās plānošanas soli

1. solis. Identificē sasniedzamos rezultātus.

Kas skolēniem būtu jāzina, jāsaprot un ko jāprot darīt? Kāds saturs šajā tēmā ir visbūtiskākais? Šajā pirmajā solī skolotājs veic konkrētā mācību priekšmeta standarta sasniedzamo rezultātu izpēti, šķelšanu, iespējams, arī apzina mācību priekšmetu programmas parauga saturisko grupējumu un akcentus. Skolotājs identificē konkrētā mācību satura prioritātes.

2. solis. Nosaka, kas būtu pietiekami pierādījumi.

Kā es zināšu, ka skolēns ir sasniedzis rezultātu? Kas būtu pietiekami pierādījumi skolēna zināšanām, izpratnei un prasēm? Šī sadaļa skolotājam rosina domāt kā vērtētājam. Ļoti konkrēti paraudzīties uz datiem, kas liecinās par skolēna sniegumu un mācīšanās procesa efektivitāti. (Piemēram, darbi, kuros nepārprotami atklājas skolēna zināšanas par kādu konkrētu tēmu, prasmes analizēt, interpretēt, izvērtēt informāciju, veidot spriedumus, pamatot viedokli, radīt jaundarbu u. c.)

3. solis. Plāno mācīšanās pieredzi un uzdevumus.

Pēc tam, kad ir skaidri definēts mācīšanās mērķis, skolēnam sasniedzamais rezultāts un pierādījumi, skolotājs var pievērsties mācību procesa plānošanai, uzdotot sev jautājumus: Kādas zināšanas (fakti, koncepti, principi) un prasmes (procesī, procedūras, stratēģijas) skolēniem būs nepieciešamas, lai apgūtu saturu un sasniegtu izvirzīto rezultātu? Kādas aktivitātes nodrošinās skolēniem nepieciešamās zināšanas un prasmes? Ko, kādā secībā mācīt un vingrināt, kā to darīt visefektīvāk? Kādi materiāli un resursi mērķa sasniegšanai būs vispiemērotākie? Kā mācīšanos saplānot tā, lai mācību procesā un ar atgriezeniskās saites palīdzību attīstītu skolēna spējas?

Viena iespēja tev kā skolotājam saņemt atgriezenisko saiti par mācību mērķtiecīgumu ir kādas stundas laikā bez apdomas izvēlētam skolēnam pa-vaicāt:

- Ko tu pašlaik dari?
- Kā tas palīdz virzīties uz vēlamo rezultātu?
- Kā tas saistās ar to, ko esi mācījies, darījis iepriekš?
- Kā tu zināsi un parādīsi citiem, ka esi apguvis šo.../sasniedzis vēlamo rezultātu?

2.1. Plānošana kursa līmenī

Padziļinātā kursa plānošanā jāņem vērā dažādi aspekti, svarīgākie no tiem – apgūstamais saturs (standarta sasniedzamie rezultāti), laiks un skolēnu sagatavotība. Jārēķinās ar to, ka kursa kopējo plānu var ietekmēt arī skolas stundu saraksta plānojums, noteiktais laiks eksāmenu piekļuves nosacījumu iesniegšanai, laikapstākļi (gadījumos, kad noteikta satura apguve notiek ārpus skolas), kultūras norises, kas var palīdzēt vai traucēt īstenot noteikta satura apguvi, kā arī kursa Projektu darbs apguves norise. Lai kādi būtu ārējie apstākļi, ir būtiski vienmēr orientēties uz standartā sasniedzamajiem rezultātiem – kas konkrēti skolēniem dotajā laikā jāapgūst, kāda pieredze jāgūst. Posmā, kurā tiek plānots viss kurss kopumā, ir nepieciešama skolotāja izpratne par standartā sasniedzamajiem rezultātiem, lai pēc tam, plānojot temata apguvi detalizēti un atlasot mācību materiālus, skolotājs varētu noteikt prioritātes un secīgi pareizi strukturēt apgūstamo saturu.

Šeit piedāvāti iespējamie padziļinātā kursa Kultūra un māksla II plānošanas soļi:

1. Standarta sasniedzamo rezultātu izpēte. Kas ir jāiemāca? Kāda pieredze skolēnam jāgūst?

Kādas zināšanas, izpratne skolēnam jāiegūst? Kādas vispārīgās prasmes skolēnam jāapgūst? Kādas priekšmetam specifiskās prasmes (raksturīgas tikai konkrētajai jomai, mācību priekšmetam) skolēnam jāapgūst?

Zināšanas, izpratne par	Prasmes (vispārīgās, caurviju)	Specifiskās prasmes	Komentāri

2. Skolēnu sagatavotība un skolotāja iepriekšējā pieredze.

Kuras standarta sasniedzamo rezultātu zināšanas un prasmes maniem skolēniem ir pilnīgi jaunas vai maz vingrinātas optimālā līmeņa kursā? Kuras zināšanas un prasmes maniem skolēniem varētu būt pietiekamā līmenī? Kāds diagnosticējošais darbs jāveido, lai visprecīzāk noteiktu skolēnu sagatavotību? Kas šādā darbā būtu jāiekļauj? Kurš mācību saturs man ir labi zināms, kuros gadījumos būtu nepieciešams konsultēties ar kolēģiem vai meklēt papildu informāciju?

3. Valsts pārbaudes darba programmas un parauga izpēte.

Kādas zināšanas, izpratne un prasmes tiek mērītas eksāmenā? Kas ir kopīgais un atšķirīgais saistībā ar standarta sasniedzamo rezultātu prasībām? Kādi ir eksāmena piekļuves nosacījumi skolēnam?

4. Mācību programmas parauga izpēte.

Kā ir grupēti standarta sasniedzamie rezultāti? Cik ilgs laiks atvēlēts katram tematam, un kādas ir kursa apguves prasības? Par kuru tematu skolēniem būtu jāizstrādā darbs, kas nepieciešams eksāmena piekļuves nosacījumu izpildei? Vai šāda tematu secība ir efektīvākā manu skolēnu vajadzībām un mācību vides specifikai?

5. Kurša "lielās bildes" plānošana – secība, laiks, nobeiguma vērtēšana.

Kāda būs tematu secība un tematam atvēlētais mācību laiks? Vai palikšu pie piedāvātā plānojuma mācību programmas paraugā, vai veikšu izmaiņas un precizēšu savu programmu? Kāda būs summatīvā vērtēšana? Cik un kādi varētu būt temata vai temata daļu nobeiguma pārbaudes darbi? (Sk. nodaļu 3.1. *Summatīvā vērtēšana kursā.*)

Kursa plānošanā skolotājs var izmantot programmas paraugu vai arī izstrādāt savu programmu atbilstoši standarta sasniedzamajiem rezultātiem.

Kursa Kultūra un māksla II programmas paraugs piedāvā saturu apgūt šādā secībā un laikā:

Temats	1. Emociju atspoguļojums kultūrā	2. Vara un brīvība	3. Savējais un citāda	4. Skaistā un neglītā estētika	5. Daba, tehnoloģijas un kultūra	6. Jaunrades darba vai pētnieciskā darba izstrāde
Stundu skaits	32 stundas – septembris, oktobris	21 stunda – oktobris, novembris	31 stunda – novembris, decembris	32 stundas – decembris, janvāris	42 stundas – februāris, marts	52 stundas – marts, aprīlis, maijs

Nereti skolotāji izvēlas 6. tematu īstenot paralēli visam kursam vai 2. semestra tematiem. Tādējādi skolēni jaunrades darba vai pētnieciskā darba izstrādei velta 2–3 stundas nedēļā.

Temats	1. Emociju atspoguļojums kultūrā	2. Vara un brīvība	3. Savējais un citāds	4. Skaistā un neglītā estētika	5. Daba, tehnoloģijas un kultūra
			6. Jaunrades darba vai pētnieciskā darba izstrāde		

2.2. Plānošana temata līmenī

Pedagoga dārgākais resurss ir laiks. Plānojot mācību stundas nākamajai dienai vai nedēļai, nav laika daudz domāt par visa kursa vai atsevišķa temata apguvi kopsakarībās: kas ir temata lielās idejas, par ko skolēnam ir jāgūst izpratne? Kas tieši skolēnam temata beigās ir jāzina un jāprot? Kādi varētu būt tipiskākie aplamie priekšstati, pārpratumi par temata saturu? Kādas ir temata satura prioritātes, un kāda ir skolēnu šī brīža sagatavotība satura apguvei?

Detalizēta tematu plānošana pirms mācību uzsākšanas vai skolēnu rudens, ziemas, pavasara brīvlaikā palīdz skolotājam ekonomēt laiku. Plānot konkrētu stundu realizāciju, atlasīt vai veidot konkrētus materiālus izmantošanai stundās, domāt par visu skolēnu iesaisti, metožu izvēli u. c. visefektīvāk ir tajā darba laikā, kad stundas nenotiek aktīvi.

Tematiskās plānošanas atbalsta instruments ir tematiskais plāns, veidne, kas palīdz strukturēt plānošanas procesu. Tematiskais plāns parāda, kā skolēni sasniegs tematā sasniedzamos rezultātus, ņemot vērā šo konkrēto skolēnu iepriekšējās zināšanas, prasmes un mācīšanās vajadzības. Tāpēc nav iespējams viens "pareizais" tematiskais plāns visiem gadījumiem – tematiskais plāns vienmēr būs atkarīgs no tā, kādi ir skolēni, kuri pēc šī plāna mācīsies.

Būtiski tematisko plānu veidot kā temata apguves gaitā lietojamu instrumentu, kuru iespējams papildināt un pielāgot skolēnu vajadzībām, kas noskaidrojas temata apguves laikā. Lai veidotu elastīgu un reālajai situācijai atbilstošu tematisko plānu, to var veidot pa daļām – katru atsevišķo tematu plānojot pa vienam vai vairākiem blokiem pirms temata apguves uzsākšanas.

KĀDA IR JŪSU PIEREDZE TEMATISKĀ PLĀNA VEIDOŠANĀ?

Izvēlieties apgalvojumu, kas visprecīzāk raksturo jūsu līdzšinējo pieredzi, veidojot tematiskos plānus.

- Tematiskais plāns ir dokuments, kas man ļoti noderējis gan gada plānošanā, gan ikdienas stundu plānošanā un īstenošanā.
- Tematiskais plāns ir bijis noderīgs, lai iegūtu pārskatu par mācību gadu, bet to maz izmantoju, īstenojot konkrētus tematus, stundas.
- Tematiskais plāns ir bijis formalitāte, no kuras manā ikdienas darbā bijis maz praktisku ieguvumu.
- Man ir dažāda pieredze ar tematiskajiem plāniem. Mainoties prasībām, vadībai, skolai, esmu veidojis gan man noderīgus, gan maz noderīgus tematiskos plānus.

Apdomājiet, kā jūs padarītu tematisko plānu jēgpilnu, izmantojamu ikdienas darbā! Kam šādā plānā vēl ir jābūt? Kādam ir jābūt tā izstrādei?

Tematiskā plāna veidne un piemērs

Šeit redzams tematiskā plāna veidnes struktūras piemērs, kas piedāvā atpakaļvērstās plānošanas pieeju.

TEMATISKAIS PLĀNS

Kurss:

Temats:

Stundu skaits:

Temata mērķis:

1. Temata vienums (apakštemats), stundu skaits	2. Sasniedzamais rezultāts	3. Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts, (pierādījumu) kritēriji	4. Darbības, kas skolēnam jāveic, lai virzītos uz sasniedzamo rezultātu	5. Resursi, komentāri

Skaidrojums un jautājumi, kas jāņem vērā, izmantojot doto tematiskā plāna struktūru.

1. Temata vienums (apakštemats), stundu skaits.

Kādi būs galvenie šī temata apakštemati/sasniedzamo rezultātu bloki? Vai izmantot mācību priekšmeta programmas paraugā piedāvāto "Temata apguves norisi" vai veidot to pašam? Kādā secībā kārtot tematus? Cik stundas paredzēt katram blokam?

2. Stundā, stundu blokā sasniedzamais rezultāts.

Lai formulētu sasniedzamo rezultātu katrai stundai atbilstoši tematam, ieteicams izmantot mācību priekšmeta programmas paraugā piedāvātos sasniedzamos rezultātus, temata izpētes jautājumus un temata apguves norisi. Sasniedzamajam rezultātam nav jābūt piesaistītam 40 minūšu laika posmam. Šajā dokumentā jēdziens "stunda" interpretēts plašāk – stunda, blokstunda, nodarbība u. c. laika vienība, kurā skolotājs plāno sasniedzamo rezultātu apguvi.

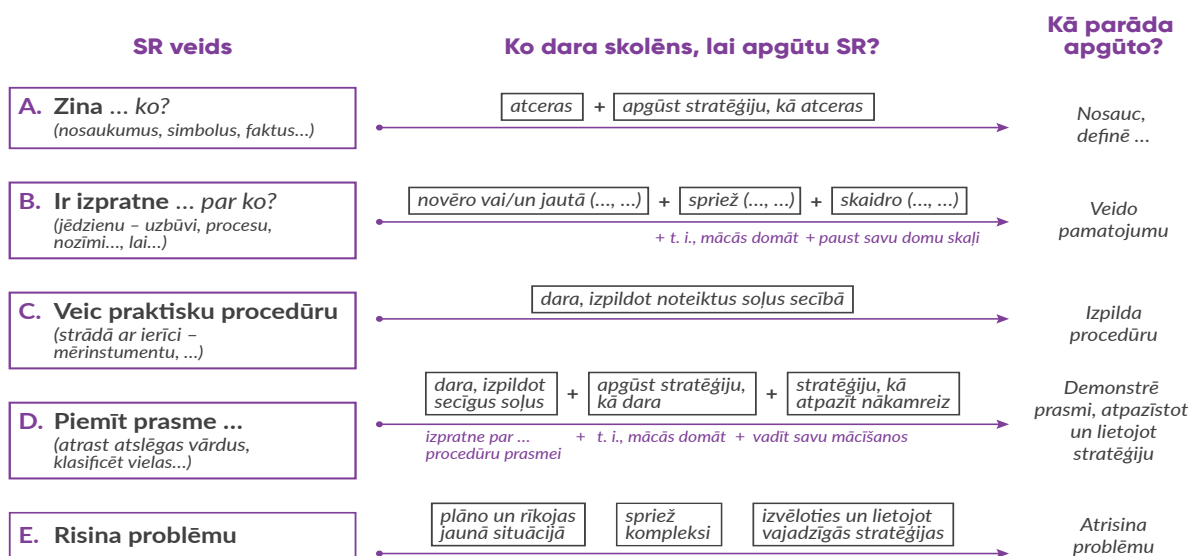
3. Pierādījumi, skolēna darbības, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts.

Sadalīt stundā sasniedzamo rezultātu līdz tik konkrētām darbībām, kuras skolotājs stundā var novērtēt, – skolotājam jākonkrētizē, kādas skolēnu zināšanas, prasmes, darbības pierādīs, vai skolēns sasniegjis plānoto sasniedzamo rezultātu. Sagaidāmo skolēnu darbību precizēšanas process palīdz skolotājam vēlreiz pārliecināties, vai ielānotais sasniedzamais rezultāts ir konkrētajā laika posmā sasniedzams un izmērāms.

4. Mācību darbības, kas skolēnam jāveic, lai virzītos uz stundā sasniedzamajiem rezultātiem (SR).

Lai radītu izpratni vai apgūtu sasniedzamajos rezultātos minēto prasmi, ieteicams uzrakstīt, kādas galvenās mācību darbības skolēnam jāveic.

KĀDS IR SKOLĒNA CEĻŠ UZ DAŽĀDIEM SR?

5. Resursi, komentāri. Ieteicams pierakstīt, kādi materiāltehniskie, cilvēku un citi resursi nepieciešami, kā arī specifiskās lietas, kas noteikti jāatceras.

Turpinājumā sniegtais tematiskā plāna piemērs veidots ļoti detalizēti ar atsaucēm uz digitālajiem mācību līdzekļiem. Skolotājs, veidojot savu tematisko plānu katram tematam, var veidot vispārīgāku aprakstu, koncentrējoties uz atpakaļvērstās plānošanas trīs būtiskākajām sadaļām.

Tematiskā plāna piemērs

Kurss: Kultūra un māksla II

Temats: 1. Emociju atspoguļojums kultūrā

Stundu skaits: 32

*Formatīvā vērtēšana ar % fiksāciju e-klasē atbilstoši konkrētās skolas prasībām *Summatīvā vērtēšana, nobeiguma darbs Pieejams digitālajos mācību līdzekļos jeb DML

Temata vienums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
ievada stunda	1	<ol style="list-style-type: none"> Zina kursa mērķus, kopējo apgūstamo saturu, vērtēšanas grafiku, galvenās apgūstamās prasmes. Izvirza sev personīgo mācību mērķi kursam. 	<ol style="list-style-type: none"> Atbild uz jautājumiem un stundas beigās atbildes nodod skolotājam kā stundas izejas biļeti jeb nelielu formatīvu pārbaudes darbu, kas atspoguļo to, kādā līmenī skolēns apguvis stundā sniedzamos rezultātus. Izvirzīts mērķa kritērijiem atbilstošs personīgais mācību mērķis kursam (SMART). 	Skolēni paši izpēta kursā paredzētos mērķus un galvenos sniedzamos rezultātus. Lai to paveiktu, skolotājs piedāvā atbilstošu tekstpratības uzdevumu, piemēram, sakārtot informāciju pa iepriekš dotām vai pašu skolēnu pamanītām kategorijām.	leteicams izmantot atbilstošos programmas parauga ieteikumus, pārveidojot tos skolēniem saprotamā valodā.

Temata viensoms (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Atkārtojums. Kādi mākslinieciskie izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti mūzikā, vizuālajā mākslā un teātra mākslā?	2	Prot noteikt dažādus mūzikas, teātra un vizuālās mākslas izteiksmes līdzekļus.	Tests, kurā jānosaka, jāapraksta izteiksmes līdzekļi dažādu mākslas veidu darbos.	1. Atsauc atmiņā mūzikas izteiksmes līdzekļus, klausās piemērus, vingrinās tos atpazīt un raksturot dažādos skaņdarbos (dinamika, temps, melodija, raksturs, tembrs, forma, tēls mūzikā). 2. Atsauc atmiņā teātra mākslas izteiksmes līdzekļus, skatās fragmentus, piemērus, vingrinās tos atpazīt un raksturot (intonācija, ķermeņa plastika, skatuves kustība; scenogrāfija, skaņa, gaisma u. c.). Atbilstoši konkrētiem mērķiem izvēlēti izrādes "Ferdinands un Luīze" fragmenti. 3. Atsauc atmiņā vizuālās mākslas izteiksmes līdzekļus, vingrinās tos atpazīt un raksturot dažādos mākslas darbos (līnija, kompozīcija, laukums, krāsa, faktūra, ritms, simetrija/asimetrija, perspektīva, satekpunkts, apjoms, rakurs, kontrasts, telpiskums). 4. Pilda patstāvīgi testu tiešsaistē.	Iespēja: pirms šiem uzdevumiem ievākt informāciju no skolēnu iepriekšējiem mākslu skolotājiem – ko un kā darījuši.
	2	Secina, kādiem uzdevumiem, kādam nolūkam, kā vēstures laika līnijas var izmantot.	Piedāvā versijas, kādās situācijās, kā var izmantot mākslas vēstures laika līniju. (piedāvā stratēģijas).	1. Aktualizē informāciju par kursā sasniedzamajiem rezultātiem, tematiem un galveno pārbaudes darbu formām. 2. Pēta mākslas, mūzikas, teātra vēstures laika līniju struktūru un secina, kādās situācijās, uzdevumos tās varētu noderēt.	Iespējams izmantot digitālās laika līnijas vizuālajā mākslā, mūzikā, teātrī.

Temata viensoms (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Kā emocijas var izpausties dažādos mākslas stilos un veidos?	2	Salīdzina un analizē mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, kas panāk noteiktas emocijas, dažādos mākslas veidos un virzienos.	Izveido atgādni par ekspresionismā un klasicismā izmantotajiem izteiksmes līdzekļiem, lai panāktu noteiktu emociju atveidojumu un pārnesi uz skatītāju. Saņem atgriezenisko saiti no klasesbiedriem par: <ul style="list-style-type: none"> atgādnes saturu – vai tā izsmeloši atbild uz visiem jautājumiem; atgādnes formu – vai tajā ietverta informāciju ir viegli uztvert un tā labi kalpo atgādnes funkcijām. 	<ol style="list-style-type: none"> Vēro vizuālās mākslas, teātra izrādes fragmentu, mūzikas skaņdarbu un atbild uz jautājumiem: “Kādas emocijas tevī izsauc glezna/skaņdarbs/fragments/nosaukums?” “Ar kādiem līdzekļiem māksliniece/-ieks to ir panācis?” Skatās trīs video un veido atgādni, kas atbild uz jautājumiem: <ul style="list-style-type: none"> Kādas ir klasicisma raksturīgākās iezīmes? Kādas ir ekspresionisma raksturīgākās iezīmes? Kā (ar kādiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem) emocijas tiek paustas klasicisma un ekspresionisma mūzikā, teātrī, vizuālajā mākslā? Salīdzina savas atgādnes ar klasesbiedru atgādnēm, atbild uz jautājumu: “Kas mani atgādnēs pārsteidz?” vai “Ko un kāpēc es vēlētos savā atgādnē pilnveidot?” 	Video un 2. uzdevums pieejami digitālajos mācību līdzekļos (DML): <i>1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 1. apakštemats, 2. uzdevums</i>
	2	Analizē, kā mākslas darbā tiek atspoguļotas emocijas.	Laikmetīgās mākslas darba analīzei ieteicamie jautājumi: Kādas emocijas, izjūtas tiek atspoguļotas? Kādas emocijas, izjūtas mākslinieks vēlēties radīt skatītājam/klausītājam? Kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti šo mērķu sasniegšanai? Savstarpējā vērtēšana, atgriezeniskā saite ar atbilžu lapu pārbaudei.	<ol style="list-style-type: none"> Izmantojot atgādni, nosaka dotajiem mākslas darbiem piederību mākslas virzienam. Skolotāja piedāvātā mākslas darba analīze. Skolēni apraksta, kāda veida izjūtas, emocijas darbā paustas vai tiek radītas skatītājam/klausītājam, skaidro, ar kādiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem šīs emocijas atspoguļotas. Savstarpējā vērtēšana. Skolēni saņem atgriezenisko saiti, izmantojot atbilžu lapu. 	<i>1. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 1. apakštemats, 4. uzdevums</i>

Temata viensoms (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Kā emocijas var izpausties dažādos mākslas stilos un veidos?	2	Prot noteikt analītiska komentāra sastāvdaļas un analizēt kvalitāti jau uzrakstītajos analītiskajos komentāros.	Skolēni izvērtējuši jau esošos analītiskos komentārus. Kritēriji: vērtējuma pamatojuma kvalitāte – pamatoti visi kritēriji, pamatojumā izmantoti fakti.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diskutē par situācijām, kurās cilvēki izsakās par mākslu, identificē problemātiku – emocionāls spriedums bez faktiem. 2. Iedevums – lasa analītiska komentāra struktūru, snieguma līmeņu aprakstu. 3. Iepazīstas ar to, kāda ir analītiskā komentāra struktūra un snieguma līmeņu apraksts. 	2. un 3. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 1. apakštemats, 5. uzdevums
	2	Prot veidot analītisku komentāru	Uzraksta analītisku komentāru par starpdisciplināru mākslas darbu, M. Abramovičas “The Cleaner”. Analītiskā komentāra snieguma līmeņu apraksts. Kritēriji: mākslas veidu valoda, nozīme un mērķis, komentāra struktūra.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izpēta piedāvāto mākslas darbu “The Cleaner” un raksta par to analītisko komentāru. 2. Izvērtē klasesbiedra rakstītā analītiskā komentāra kvalitāti pēc snieguma līmeņu apraksta, marķējot ar krāsām, raksta atgriezenisko saiti. 3. Sarunājas klasē par jautājumiem: Kas konkrētajā mākslas darbā ir izteiksmes līdzekļi? Kādi tie ir? Kāds efekts tiek panākts, izmantojot šādus izteiksmes līdzekļus? Kādas emocijas rodas jums, skatītājiem, kas nav iesaistīti tiešā veidā mākslas darbā? Kāpēc rodas šādas emocijas? 4. Pēc atgriezeniskās saites saņemšanas no klasesbiedra uzlabo, papildina savu analītisko komentāru. 	Mākslas darbs un 1. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 1. apakštemats, 5. uzdevums.

Temata viensoms (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Kā kultūras piedzīvošana uzlabo sabiedrības labsajūtu un cilvēka dzīves kvalitāti?</p>	<p>2</p>	<p>Analizē kultūras notikumu, mākslas darbu un secina, kādi izteiksmes līdzekļi izmantoti, lai radītu emocijas, izjūtas.</p>	<p>Piedzīvoto kultūras notikumu analizē kultūras pieredzes dienasgrāmatā. Kultūras dienasgrāmatā viedokli formulē kā analītisko komentāru. Analītiskā komentāra snieguma līmeņu apraksts. Kritēriji: mākslas veidu valoda, nozīme un mērķis; komentāra struktūra.</p>	<p>1. Izvēlas kultūras notikumu, kuru drīzumā piedzīvot, atkarībā no iespējām (iespēju saraksts reģionā, tiešsaistē). Sagatavojas – noskaidro kultūras notikuma kontekstu, ievāc informāciju par autoru, darba tapšanas procesu u. c. aktuālu informāciju, piefiksē jautājumus, kam jāpievērš uzmanība.</p> <p>2. Analizē piedzīvoto kultūras notikumu (mākslas darbu) un apraksta kultūras pieredzes dienasgrāmatā, atbildot uz jautājumiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kādas emocijas tiek atspoguļotas konkrētajā darbā, kultūras notikumā? Kuri māksliniecišķas izteiksmes līdzekļi, simboli, kultūras zīmes ir izvēlēti, kā tie pauž konkrēto vēstījumu un atspoguļo emocijas? • Kā kultūras notikums, mākslas darbs “strādā” ar emocijām? (Vai kultūras notikums, mākslas darbs palīdz skatītājam vai dalībniekam pārvarēt kādas noteiktas emocijas, saprast vai pārdzīvot tās? Vai emocijas tiek ierobežotas amplitūdā, izpausmēs?) • Kādas ir manas gūtās emocijas un izjūtas pēc šīs kultūras pieredzes? Kas ir šo izjūtu pamatā (piemēram, pieredze, zināšanas, pārlicības)? Vai manas piedzīvotās emocijas, izjūtas atšķirās no citu skatītāju piedzīvotā? <p>3. Par iegūto kultūras pieredzi un secinājumiem skolēns stāsta klasesbiedriem, veido strukturētu sarunu.</p>	

Temata viensoms (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Kā kultūras piedzīvošana uzlabo sabiedrības labsajūtu un cilvēka dzīves kvalitāti?</p>	<p>2</p>	<p>Iepazīstoties ar dažādiem avotiem, secina, kādas ir rituāla funkcijas, pazīmes, nozīme.</p>	<p>Skolēni atraduši savu mākslas darba piemēru, kurā saskatāmi rituāla elementi. Kritēriji: ir izvēlēts mākslas darbs ar rituāla elementiem; pamatojuma kvalitāte</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lasa tekstu par rituālu un tā funkcijām (imitācijas, pozitīvi un negatīvi, upuru rituāli, pārejas rituāli/dzīves krīzes rituāli). Izdomā 2–4 rituālu veidiem piemērus no mūsu vai citu tautu kultūras, pieraksta to kopējā dokumentā! 2. Skatās video par sakrālā rituāla nozīmi un iespējām uzlabot sabiedrības labklājību. Atbild uz jautājumiem savos pierakstos: <ol style="list-style-type: none"> a) Kādas ir rituāla pazīmes? Kā rituāls atšķiras no ikdienā veiktām darbībām? b) Kāda ir sakrālā rituāla nozīme, funkcija individuāli un sabiedrībā? c) Vai un kā atšķiras rituāli no tradīcijām un ieradumiem? d) Vai var svinēt svētkus bez rituāliem? 3. Izlasa tekstu par to, kā mākslā tiek izmantota, interpretēta rituāla tēma. Koplietošanas dokumentā ieraksta savu piemēru ar pamatojumu tam, kā mākslā tiek interpretēts rituāls vai veidota atsauce uz tā elementiem. 	<p>1., 2 un 3. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 2. apakštemats, 1. uzdevums un 2. uzdevums</p>

Temata viensums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Kā kultūras piedzīvošana uzlabo sabiedrības labsajūtu un cilvēka dzīves kvalitāti?	2	Analizē dažādu svētku, rituālu norisi un to ietekmi uz sabiedrības labsajūtu, cilvēka dzīves kvalitāti.	Viena rituāla analīze. Kritēriji: 1. Skaidrota rituāla sabiedriskā un individuālā funkcija, pamatojot ar faktiem no rituāla. 2. Saviem vārdiem aprakstīts, kādi simboli un darbības rituālā tiek izmantotas un kāda ir to nozīme. 3. Formulētas personīgās domas par to, kādas emocijas šis rituāls cilvēkā rada un kādu iespaidu tas atstāj. 4. Pievienotais teksts ir koncentrēts, īss, saviem vārdiem pateikts. 4. Teksts un attēli izkārtoti pārskatāmi.	1. Veido kopsakarības starp sabiedrību, svētkiem, rituāliem, mākslu, emocijām, kultūru un tradīcijām. Salīdzina savu redzējumu grupā ar klasesbiedriem, papildina pierakstus. 2. Viena rituāla analīze. Izvēlas vienu rituālu no kādiem svētkiem. Veic izpēti (meklē uzticamus avotus internetā, bibliotēkā). Veido īsu analīzes izklāstu pēc parauga. 3. Rituāla analīzes izvērtēšana pēc kritērijiem.	1. un 2. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 2. apakštemats, 3., 4. un 5. uzdevums
	2	Skaidro, kā mākslas un kultūras piedzīvošana uzlabo sabiedrības labsajūtu un cilvēka dzīves kvalitāti.	Kritēriji argumentam: Arguments sastāv no apgalvojuma, pamatojuma un pierādījuma. Apgalvojums pamatots ar kultūras faktiem vai mākslas darbu piemēriem (atsaucoties uz to oriģinālo vēstījumu un darba rašanās, norises kontekstu).	1. Analizē mākslas darbu, kas devis iespēju gūt jaunu pieredzi, piedzīvojot mākslas darbu, un radījis emocijas, skāris cilvēku vērtības un priekšstatus. Piemēram, Kristas Burānes un Mārtiņa Eihas režisētais notikums “Robežas”. 2. Meklē pierādījumus un piemērus tam, kā mākslas, kultūras piedzīvošana uzlabo sabiedrības labsajūtu un cilvēka dzīves kvalitāti. Izveido vienu argumentu – apgalvojums, pamatojums un pierādījums.	

Temata viensums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Kā, izmantojot mākslu, es spēju paust emocijas un radīt tās citiem?	2	Analizējot avotus un piemērus, secina, kas ir performances mākslas elementi un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.	Saviem vārdiem formulē, kas ir performances māksla, kādi ir tās elementi un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.	<p>ledevums – skatās 4 īsus video ar un par performances mākslu un atbild uz jautājumiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kādi ir performances elementi? • Kas ir performances centrā, tās galvenais nesējs un izteiksmes līdzeklis? • Ko nozīmē "integrēt nejaušību"? • Kādēļ performance varētu būt smalks pašizziņas instruments? <p>Saruna, precizējot nošķirumu starp ikdienu, performanci un teātri.</p>	Video un uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats "Emociju atspoguļojums kultūrā", 3. apakštemats, <u>1. uzdevums</u>
	2	Izvirza sev personīgo izaugsmes mērķi radošuma prasmju attīstībai un, izmantojot radošās domāšanas stratēģiju, iedziļinās vienā emocijā, lai vēlāk radītu starpdisciplināru jaunrades darbu.	Izvirzīts personīgās izaugsmes mērķis (atbilst SMART principam). Domu karte, izvēlētas 3 darbības, katru īsi pamatojot, kādēļ tā šķiet simboliskākā, tēlainākā.	<p>1. Skolēns izvērtē savas radošuma prasmes un izvirza sev personīgu izaugsmes mērķi šai nodarbībai. ledevums: radošā procesa būtība, jēga, soļi. Skolēni tiek sadalīti grupās, katra grupa uzzina savu emociju.</p> <p>2. Katrs skolēns individuāli sāk izstrādāt ideju:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Izveido domu karti, kurai centrā ieraksti emociju! Uzraksti 10 asociācijas par šo emociju! (5 min.) 2) Katrai asociācijai uzraksti 3 darbības, kas ar to saistās! (apm. 15 min.) 3) Kura darbība visprecīzāk izsaka, izraisa emociju? Izvēlies no visām darbībām 3 darbības, kuras tev šķiet vistēlainākās, simboliskākās, šodien "uzrunājošākās"! Izmēģini tās, izmantojot pieejamos resursus! (apm. 15 min.) <p>3. Katrs skolēns izvērtē, vai un kā veicies virzīties personīgā mērķa virzienā.</p> <p>P. S. Grupās skolēni apvienosies vēlāk. Sākumā viņi domā, iedziļinās individuāli, lai pēc tam grupā varētu dalīties ar idejām.</p>	2. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats "Emociju atspoguļojums kultūrā", 3. apakštemats, <u>2. uzdevums (sākums)</u>

Temata vienums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Kā, izmantojot mākslu, es spēju paust emocijas un radīt tās citiem?</p>	<p>2</p>	<p>Grupās koprada performances ideju, to demonstrē un saņem atgriezenisko saiti, lai ideju uzlabotu.</p>	<p>Grupās demonstrē performances ideju. Performances konceptuālais apraksts.</p>	<p>1. Grupu darbs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dalieties grupās un katrs parādiet savas trīs darbības (iespēja – katrs izmēģina visas darbības)! • Izvēlieties dažas darbības, kam, jūsuprāt, ir simbolisks spēks saistībā ar izvēlēto emociju un kas cita citu papildina! • Eksperimentējiet ar izvēlēto darbību secību un izpildīšanas veidu tā, lai topošais darbs raisītu izvēlēto emociju un ietvertu rituāla elementus! <p>2. Skolēnu grupas demonstrē savu performanci skolotājam un saņem atgriezenisko saiti, lai to uzlabotu.</p> <p>3. (Iespējams veikt arī mājās.) Skolēni grupās veido performances konceptuālo aprakstu, atbildot uz jautājumiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas ir šīs performances galvenā doma? Ko ar šo performanci vēlamies pateikt, aktualizēt? • Kādus paņēmienus izmantojam, lai savu ideju īstenotu? • Uz kādu reakciju ceram, šo performanci īstenojot? <p>Katrs skolēns izvērtē, vai un kā veicies virzīties personīgā mērķa virzienā.</p>	<p>1. un 2. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 3. apakštemats, 2. uzdevums (<i>turpinājums</i>)</p>

Temata vienums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
<p>Kā, izmantojot mākslu, es spēju paust emocijas un radīt tās citiem?</p>	<p>2</p>	<p>Grupās demonstrē performanci un izvērtē, kā veicies ar personīgā mērķa sasniegšanu.</p>	<p>Uzdevums: sadarbojoties grupā, izveidot un demonstrēt starpdisciplināru darbu – kolektīvu performanci, kas:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skatītājos rada noteiktu neitrālu vai pozitīvu emociju; • iekļauj rituāla elementus; • ilgst līdz 5 minūtēm. <p>Starpdisciplināra jaunrades darba snieguma līmeņu apraksts papildināts ar performances specifiku.</p> <p>Kritēriji: ideja un saturs; mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi; kompozīcija, uzbūve; pašvadīta mācīšanās.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Performanču demonstrācija un atgriezeniskā saite. 2. Procesa izvērtējums, radošā procesa soļi. Skolēns atgriežas pie personīgā izaugsmes mērķa, novērtē, kā to izdevies sasniegt. 	

Temata viensums (apakštemats)	Stundu skaits	Sasniedzamais rezultāts	Pierādījumi, kas liecinās, ka rezultāts sasniegts. Kritēriji	Darbības, kas jāveic skolēnam, lai virzītos uz sasniedzamajiem rezultātiem	Komentāri
Kā, izmantojot mākslu, es spēju paust emocijas un radīt tās citiem?	2	Patstāvīgi rada starpdisciplināru mākslas darbu, kas skatītājiem raisa kādu pozitīvu vai neitrālu emociju: īsteno radošā procesa pirmos divus soļus.	Atbildes uz jautājumiem un izsecinātās kopsakarības.	<ol style="list-style-type: none"> Izdomā un vienojas grupā, kādu pozitīvu vai neitrālu emociju (izjūtu) vēlas auditorijai radīt. Detalizēti izpēta šo emociju (izjūtu). (Kas, kādi notikumi, priekšmeti var noteikto emociju (izjūtu) radīt? Kas to var mazināt? Kā konkrētā emocija (izjūta) izskatās, kad to pieredz, – skaņas, smaržas, kas ir redzams, jūtams? Kā šo emociju (izjūtu) caur mākslu esi piedzīvojis tu pats un citi? Ar ko šo emociju (izjūtu) var sajaukt? Kas ir pretēja izjūta (emocija)? Kā šī emocija (izjūta) tiek attēlota mākslās? Vai konkrēto emociju (izjūtu) var panākt ar šķietami pretējiem līdzekļiem?) Veido sakarības starp atbildēm, zīmē shēmas, raksta jautājumus. 	
	2	Patstāvīgi rada starpdisciplināru mākslas darbu, kas skatītājiem raisa kādu pozitīvu vai neitrālu emociju: īsteno radošā procesa 3. un 4. soli.	Starpdisciplinārā jaunrades darba izmēģinājums. Secinājumi, ko no saņemtās atgriezeniskās saites ņemt vērā. Atgriezeniskā saite ar citām grupām.	<ol style="list-style-type: none"> Plāno, izstrādā un izmēģina jaunrades darbu! (Kāda ir jaunrades darba ideja? Kādus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus izmantosim mērķa sasniegšanai? Kādi ir esošie, tuvumā pieejamie resursi? Kāda būs darba struktūra? Kādam jābūt jaunrades darba nosaukumam?) Saņem atgriezenisko saiti no klasesbiedriem vai skolotājas, uzlabo darbu, ņemot to vērā. 	
Kā, izmantojot mākslu, es spēju paust emocijas un radīt tās citiem?	2	Patstāvīgi rada starpdisciplināru mākslas darbu, kas raisa pozitīvu vai neitrālu emociju skatītājiem: īsteno radošā procesa 5. un 6. soli.	Patstāvīgi grupās veikts uzdevums. Starpdisciplināra jaunrades darba snieguma līmeņu apraksts. Kritēriji: ideja un saturs; mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi; kompozīcija, uzbūve; pašvadīta mācīšanās.	<ol style="list-style-type: none"> Demonstrē jaunrades darbu. Reflektē par jaunrades darba procesu un rezultātu. 	2. uzdevums pieejams digitālajos mācību līdzekļos (DML) – 1. temats “Emociju atspoguļojums kultūrā”, 3. apakštemats, 4. uzdevums

2.3. Plānošana nodarbības līmenī

Plānošanai nodarbības mērogā skolotājam noderēs Roberta Ganjē izstrādātais mācību plānošanas modelis, kuram par pamatu ņemts kognitīvajā psiholoģijā plaši pazīstamais kognitīvās informācijas apstrādes modelis, kas palīdz izskaidrot skolotāja rīcības iespējamo ietekmi uz skolēnu mācīšanos. Lai noteiktu būtiskākos mācību notikumus, modeļa izveides pirmsākumos autors vēroja daudzu labu skolotāju stundas, tādēļ modelis izveidots atbilstoši šo skolotāju prakses atziņām.

Šis modelis izstrādāts, domājot par to, kādi procesi mācoties notiek skolēna galvā un kā skolotājs var tos veicināt un izmantot, lai nodrošinātu, ka ikviens skolēns sasniedz stundā sasniedzamo rezultātu. Tam, kā skolotājs māca, ir cieša saikne ar to, kā skolēns mācās. Tāpēc, plānojot stundu, skolotājam jāņem vērā ne tikai tas, ko viņš grib iemācīt, bet arī tas, kā organizēt mācības tā, lai veicinātu un atbalstītu skolēnu mācīšanos. Pretējā gadījumā skolotājs var piedzīvot situāciju, kad "it kā esam šo mācījušies", bet vēlāk izrādās, ka zināšanas nav nonākušas skolēnu ilgtermiņa atmiņā.

Informācija, kuru skolēns mācoties saņem, uzzina vai atklāj, ceļo cauri dažādiem atmiņas veidiem – no sensorā reģistra, kurā vispirms uztveram ienākošo informāciju, uz īstermiņa un pēc tam uz ilgtermiņa atmiņu. Lai informācija tik tiešām nonāktu līdz ilgtermiņa atmiņai un tajā saglabātos, skolēnam mācīšanās procesā jānotur uzmanība, jāsaista informācija ar iepriekš zināmo, jāatpazīst tajā sakarības, tā jāatkārto un jāspēj šai informācijai atrast vietu jau esošajā skolēna atmiņas sistēmā.¹ Mācīšanās notiek tikai tad, ja visi šie procesi ir aktīvi, tāpēc saskaņā ar Roberta Ganjē mācīšanas teoriju un viņa izveidoto deviņu mācību notikumu modeli galvenais mācīšanas uzdevums ir aktivizēt informācijas apstrādes procesus skolēna smadzenēs.

Roberts Ganjē piedāvā deviņus mācību notikumus, kuri ir nepieciešami ceļā uz katru sasniedzamo rezultātu – gan tad, ja runa ir par vienu atsevišķu sasniedzamo rezultātu vienas mācību stundas laikā, gan kompleksu sasniedzamo rezultātu, kura sasniegšanai nepieciešams ilgāks laiks un vairāku stundu kopums. Lai izprastu katra mācību notikuma lomu un pamatojumu, jānoskaidro, kā tie sasaistās ar skolēna mācīšanās procesu. Ar tabulas palīdzību uzskatāmi sniedzama strukturēta informācija par to, kādas var būt skolotāja darbības un paņēmieni, lai īstenotu katru mācību notikumu.

TRĪS STUNDAS DAĻAS	GAŅJĒ DEVIŅI MĀCĪBU NOTIKUMI
AKTUALIZĀCIJA	Pievērst skolēna uzmanību
	Pārrunāt sasniedzamos rezultātus
	Aktivizēt iepriekšējās zināšanas
APJĒGŠANA	Piedāvāt jaunu saturu
	Virzīt mācīšanos un atbalstīt
	Dot iespēju lietot jauno saturu
	Sniegt atgriezenisko saiti
REFLEKSIJA/NOSTIPRINĀŠANA	Novērtēt sniegumu
	Sekmēt pārnesi/vispārināšanu

Svarīgi uzsvērt, ka šis modelis ir veidots skolotāja mērķtiecīgi plānotām mācību situācijām ar skaidru sasniedzamo rezultātu.

¹ Driscoll, M. P. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon, 2nd edition, 2000. (363.–370. lpp.)

1. Pievērst uzmanību.

Mācīšanās var sākties tikai tad, ja skolēns ir pievērsis uzmanību tam, kas tajā brīdī notiek stundā/nodarbībā. Ja skolēns tam nav pievērsis uzmanību, viņš neiesaistīsies tālākajos mācību notikumos. Daļa skolēnu paši prot sevi motivēt un koncentrēt uzmanību, bet citai daļai skolotāja organizēta uzmanības pievēršana var būtiski palīdzēt mācīties vairāk ieinteresēti un motivēti. Uzmanības pievēršanas procesā ir svarīgi raisīt skolēnos zinātkāri. Dažkārt pietiek ar jautājumu, kas liek skolēnam aizdomāties par kādu ar stundas tematu saistītu jautājumu vai problēmu un prognozēt vai minēt iespējamus risinājumus.

2. Pārrunāt sasniedzamos rezultātus.

Skaidri zināt stundas sasniedzamo rezultātu, pirmkārt, ir vērtīgi pašam skolotājam. Tas ir pirmais solis, lai skolotājs vispār varētu sākt plānot stundas gaitu. Cits jautājums ir, vai un kāpēc skolēniem būtu jāzina stundas sasniedzamais rezultāts. R. Gaņjē to pamato, skaidrojot, ka priekšstats par to, kas tieši stundā ir jāapgūst, palīdz skolēnam iedarbināt savus iekšējos kognitīvās kontroles mehānismus. Tie skolēnam palīdz saprast, kas stundā ir galvenais, kam ir jāpievērš īpaša uzmanība, kas ir noteikti jāizprot vai jāspēj izdarīt stundas gaitā. Ja skolēns nezina stundā sasniedzamo rezultātu, tad viņš darbojas pēc saviem ieskatiem un minējumiem par to, kas ir galvenais un kas ir jāapgūst, un tas var nesakrist ar skolotāja plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Skolotājs var vienkārši izstāstīt sasniedzamo rezultātu, lūgt skolēnam nolasīt to vai arī organizētā procesā dot iespēju skolēniem pašiem atklāt skolotāja plānoto stundas rezultātu, šādi ļaujot skolēniem gūt dziļāku izpratni par to, kas tieši tiek sagaidīts un kāpēc ir svarīgi to apgūt.

3. Aktivizēt iepriekšējās zināšanas.

Par katru jautājumu, ko skolā mācāties, skolēniem jau ir priekšstats. Tas var būt pareizs, nepilnīgs vai maldīgs. Ir svarīgi, ka skolēni šīs iepriekšējās zināšanas atsauc atmiņā un jaunās zināšanas un prasmes savieto ar iepriekšējām, papildinot nepilnīgās un mainot maldīgās vietas. Iepriekšējo zināšanu izmantošana jaunā kontekstā vai jaunu problēmu risināšanā nav viegls uzdevums nevienā vecumā. Lai sagatavotu skolēnus jaunu zināšanu integrēšanai viņu esošajos priekšstatos vai mainītu eksistējošos priekšstatus, skolotājam ir jāpalīdz skolēnam atsauc atmiņā tās zināšanas vai prasmes, kas šajā stundā var būt noderīgas, un it īpaši tās, kas ir obligāti nepieciešamas kā pamats, lai apgūtu jaunās zināšanas un prasmes.

4. Piedāvāt jauno informāciju.

Šis mācību notikums ir tas, ko parasti saprotam ar mācīšanos, – skolotājs piedāvā jauno informāciju vai dod iespēju skolēniem pašiem atrast un izzināt jauno informāciju, kas nepieciešama tālākās izpratnes veidošanai vai prasmju apguvei. Īstenojot šo mācību notikumu, ir svarīgi nodrošināt, ka šī informācija tiek piedāvāta skolēnam saprotamā veidā, t. i., sasaistot to ar iepriekš apgūto, dodot iespēju saprast, kas šajā informācijā ir galvenais, dodot informāciju pietiekami mazā vai skolēna uztverei atbilstošā apjomā. Šis ir brīdis mācību procesā, kad svarīgi arī dot skolēniem iespēju pašiem atklāt likumsakarības, izmantojot par pamatu rūpīgi izvēlētu piemēru bāzi, nonākt pie pašu vārdiem formulētām definīcijām, novērojot, salīdzinot un grupējot kopīgās un atšķirīgās pazīmes, saprast, kā rīkoties, sekojot jaunajiem noteikumiem vai ievērojot kādas procedūras, paturot prātā, ka skolēnam galvenais uzdevums šajā posmā ir iepazīties ar jaunā mācību satura būtību.

5. Virzīt un atbalstīt mācīšanos.

Šī mācību notikuma galvenais uzdevums ir palīdzēt skolēnam sagatavoties saglabāt informāciju ilgtermiņa atmiņā. Lai tas notiktu, skolēnam ir jāatrod šai informācijai vieta savā "informācijas glabāšanas sistēmā". Daļa skolēnu to var veikt paši, ja viņiem piemīt augsti attīstītas pašvadītas mācīšanās prasmes, bet lielai daļai palīdzēs skolotāja vadīts process – mācīšanos virzošas metodes, ko skolotājs izmantos, lai iesaistītu un atbalstītu katru skolēnu.

Šī mācību notikuma kontekstā skolotājs lems, vai dos iespēju skolēniem pašiem atklāt un konstruēt jaunās zināšanas vai nodos šīs zināšanas skolēniem jau gatavā veidā. Pirmajā veidā skolēni gūs dziļāku izpratni un saglabās zināšanas ilgtermiņa atmiņā. Savukārt otrā veida priekšrocība ir krietni mazāks laika patēriņš informācijas nodošanai, kas gan negarantē to, ka skolēni informāciju uztvers un izprātīs. Izvēloties nodot informāciju skolēniem tiešā veidā, skolotājam jāparedz jautājumi vai uzdevumi, par kuriem skolēns domās, klausoties informāciju, un kas palīdzēs no tās izcelt svarīgāko, to strukturēt un citādi veicināt dziļāku izpratni par dzirdēto. Šis ir arī brīdis, kad ar skolēniem varam runāt par stratēģijām, ko izmantojam konkrētu mērķu sasniegšanai, – vai tās būtu vispārīgas lasīšanas, atcerēšanās, kritiskās domāšanas, mācīšanās stratēģijas vai kādas priekšmetam specifiskas stratēģijas, kuras skolēnam varētu būt lietderīgas izvērīto rezultātu sasniegšanai.

6. Dot iespēju lietot jauno informāciju.

Šajā mācību notikumā skolēniem tiek dota iespēja pārliecināties par to, vai viņi mācās – virzās uz sasniedzamo rezultātu. Šī mācību notikuma kontekstā svarīgākais jautājums ir – kāds uzdevums skolēnam ir jāveic, lai noskaidrotu, kādā mērā viņš ir virzījies uz sasniedzamo rezultātu. Uzdevumam vai uzdevumiem ir jādod iespēja pārliecināties, vai un kādā mērā esmu sapratis vai spēju demonstrēt visas sasniedzamajā rezultātā izvirzītās zināšanas un prasmes. Būtiski paturēt prātā, ka šis joprojām ir mācīšanās posms, tāpēc pārbaudīta tiek skolēna virzība uz sasniedzamo rezultātu, un šajā posmā joprojām tiek pieļauts, ka skolēns kaut ko neizprot vai kļūdās, un tiek piedāvāts veids, kā nepilnīgās zināšanas vai prasmes pilnveidot. Šis mācību notikums iet rokrokā ar nākamo, kurā skolēns gūst noderīgu informāciju, kā uzlabot sniegumu.

7. Sniegt atgriezenisko saiti.

Informācija par to, kā skolēnam stundas gaitā sokas ar virzību uz mērķi, ir ļoti svarīga, lai skolēni konstatētu nepilnīgās vai kļūdainās zināšanas vai prasmes, kā arī apstiprinātu pareizās, lai varētu turpināt tās lietot. Būtiski – lai pilnveidotos, skolēniem atgriezeniskā saite ir nepieciešama mācīšanās procesā, nevis tikai gala rezultātā. Turklāt atgriezeniskā saite nozīmē ne tikai informāciju par to, vai izpildīts ir pareizi vai nepareizi, bet arī par to, ko darīt, lai virzītos tālāk. Tas, ka skolēns zina, ka kaut ko nav izdarījis pareizi, vēl automātiski nenozīmē, ka skolēns zina, ko darīt, lai to mainītu.

Lielā klasē skolotājs pats ne vienmēr varēs nodrošināt atgriezenisko saiti katram skolēnam. Lai šo jautājumu risinātu, skolotājs var organizēt procesus, kuros skolēni gūst atgriezenisko saiti, izmantojot tehnoloģijas, citus skolēnus vai paši sevi. Lai atgriezeniskā saite būtu kvalitatīva un tiešām virzītu skolēnus uz labāku rezultātu, skolēniem pašiem savi un citu darbi jāizvērtē, ņemot vērā ļoti konkrētas norādes un kritērijus, kas tieši vērsti uz sasniedzamo rezultātu.

8. Novērtēt sniegumu.

Šī mācību notikuma mērķis ir konstatēt, kādā mērā katrs skolēns ir sasniedzis stundas rezultātus. Šī soļa īstenošanai nepietiek ar to, ka mēs skolēniem pajautājam viņu viedokli par to, vai viņi ir sasnieguši rezultātu. Skolotājam jādod iespēja skolēniem objektīvi konstatēt, vai viņi rezultātu ir sasnieguši. To var darīt, piemēram, ar uzdevumu, kura izpilde parāda, ka skolēns prot izdarīt tieši to, kas minēts stundas sasniedzamajā rezultātā. Tikai pēc tam, kad skolēni uzdevumu izpildījuši un noskaidrojuši, vai tas izdarīts pareizi, skolotājs var jautāt skolēniem, vai viņi sasnieguši stundas rezultātu, lūdzot savu atbildi balstīt tikko pildītā uzdevuma rezultātos. Šajā posmā notiek arī domāšana par mācīšanos. To var veicināt, skolēniem jautājot, ko un kā viņi darīja stundā un kā varētu to darīt labāk nākamreiz. Ar šiem jautājumiem varam aktualizēt produktīvākās uzvedības un sadarbības formas, situācijai piemērotākās mācīšanās stratēģijas u. c.

9. Sekmēt pārnesei, vispārināšanu.

Šajā brīdī jaunās zināšanas vai prasmes ir apgūtas. Aktualizējas jautājums, kā novērst aizmīšanu un stiprināt skolēna spēju piekļūt apgūtajām zināšanām vajadzīgajā mirklī, kad būs nepieciešams tās izmantot reālās, praktiskās situācijās. Lai zināšanas nostiprinātos un tās praktiski lietotu, jānotiek vairākām lietām, turklāt tās var notikt ne tikai stundas beigās, bet vairāku iepriekš aplūkoto mācību notikumu kontekstā. Apgūtā atkārtošana stundas laikā un nākamajās stundās var būt noderīga prakse, un tas parādīsies kā daļa no "Dot iespēju lietot jaunās zināšanas" un "Sniegt atgriezenisko saiti par mācību notikumiem". Zināšanu pārnese uz citiem kontekstiem, sasaistot apgūto ar citiem mācību priekšmetiem vai dzīves situācijām, var palīdzēt skolēniem saprast, kuros brīžos savos atmiņas apcirņos meklēt nule gūtās zināšanas vai prasmes. Tas var parādīties jau aktualizācijas daļā, kad pievēršam skolēna uzmanību un sasaistām šodien veicamo ar iepriekšējām zināšanām, kā arī kā dažādi piemēri un konteksti, ko dodam piektajā mācību notikumā "Virzīt un atbalstīt mācīšanos". Skolēniem var palīdzēt arī iespēja lietot jauniegūtās zināšanas un prasmes jaunos kontekstos un situācijās. To var veicināt, dodot skolēniem uzdevumus, kuros zināšanas jālieto radošākās vai dzīvei pietuvinātākās situācijās.

Izglītības pētnieki norāda, ka visiem mācību notikumiem nav obligāti jānotiek vienā secībā, kā arī skolotājam tie visi nav obligāti jāīsteno vienā stundā. Iespējams, kādus no notikumiem skolēni ir piedzīvojuši iepriekšējā stundā un šajā nodarbībā pietiek tikai ar īsu atsauci uz iepriekš darīto. Iespējams, ka dažus no mācību notikumiem skolēni var īstenot paši. Tas, cik daudz laika jāvelta katram notikumam, cieši saistās ar to, cik daudz skolotāja atbalsta skolēnam vajag, lai norisinātos aprakstītie kognitīvie procesi. Ir skolēni un ir situācijas, kad visi tiek galā paši, bet ir tādas, kur skolotāja atbalsts domāšanas procesu veicināšanā ir absolūti nepieciešams, lai skolēni sasniegtu stundas rezultātu un varētu apgūto turpmāk izmantot. Mācību notikumu galvenais mērķis ir stimulēt iekšējos informācijas apstrādes procesus skolotāja vai skolēnu pašu īstenotā mācīšanās procesā.

Apakšnodaļa sagatavota, balstoties uz

- Gagné, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., Keller, J. M., Russell, J. D. *Principles of Instructional Design*. Philadelphia: Harcourt Brace College Publishers, 5th edition, 2007. (192.–206. lpp.)
- Driscoll, M. P. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon, 2nd edition, 2000. (363.–370. lpp.)

DEVINI MĀCĪBU NOTIKUMI STUNDĀ

(pēc R. Gaņņē "Principles of Instructional Design", 2005)

Mācību notikums	Mērķis skolēnam	Tādēļ es – skolotājs	Pārliecinies!	Iespējamie metodiskie paņēmieni
Pievērst uzmanību	<i>Sagatavoties uz tvert jauno informāciju, koncentrējot uz to uzmanību.</i>	<i>Mērķtiecīgi piesaistu skolēnu interesi, lai skolēni ir gatavi un motivēti mācīties. ("Izmetu āķi".)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vai "āķis" pievērs uzmanību tieši stundas tematam, stundas sasniedzamajam rezultātam? Vai "āķa" ilgums ir līdzsvarā ar pārējiem stundas notikumiem? (Vai tas nav pārlietu garš, īss?) 	<ul style="list-style-type: none"> Interesants fakts; pārsteigums; dilemma; problēma, ko risināt; jautājumi, kas rosina domāt par stundas tematu vai sasniedzamo rezultātu; u. c.
Parrunāt sasniedzamos rezultātus (SR)	<i>Aktivizēt kognitīvās kontroles procesus, rosināt motivāciju mācīties, gūt iespēju pārraudzīt savu mācīšanos.</i>	<i>Izskaidroju skolēniem stundas/ stundu cikla sasniedzamos rezultātus, ko skolēni darīs, lai tos sasniegtu, un kā viņu sniegumu vērtēs. Pārliecinos, vai un kā skolēni to ir sapratuši.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā es skolēniem izskaidrošu sasniedzamos rezultātus? Kā es pārliecināšos, ka viņi tos ir uztvēruši, sapratuši un "pieņēmuši par saviem"? Vai un kā šos SR skolēni saistīs ar tematu kopumā? Vai skolēni iesaistās SR izvirzīšanā? Kā skaidrošu SR nozīmi – vērtību – saistībā ar mācību jomu un dzīvi kopumā? Vai skolēniem ir skaidrs, kā šie SR tiks sasniegti? Vai skolēniem ir skaidrs, kādēļ šos SR ir būtiski sasniegt? 	<ul style="list-style-type: none"> Skolotājs pastāsta, ko stundā darīs, skolēni klausās un secina, kādi tādēļ varētu būt stundā sasniedzamie rezultāti; skolēniem jautā, kur SR noderētu ārpus skolas; SR ar izlaistiem vārdiem – skolēni min, kam vajadzētu būt tukšajās vietās, pamato savu izvēli; kā varam zināt, ka kāds šo SR zina/prot labi? SR vērtēšanas kritēriju izpēte; skolēni paši izvirza un formulē SR; u. c.
Aktivizēt iepriekšējās zināšanas	<i>Pārnest ar jauno informāciju saistītās priekšzināšanas no ilgtermiņa uz īslaicīgo atmiņu, lai veidotu sasaisti, saskatītu kopsakarības, pilnveidotu vai pārveidotu esošos priekšstatus.</i>	<i>Gatavojoties jaunās informācijas uztverei, rosinu un palidzu skolēniem atsaukt atmiņā, ko viņi jau zina un prot saistībā ar jauno mācību saturu. (Jo nekad nav tā, ka tu nezini pilnīgi neko.)</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā pārliecināšos par to, ko skolēni jau zina un prot? Kā atsaukšu atmiņā iepriekšējās zināšanas? Kā noteikšu, vai un kādi pareizi vai aplami priekšstati par stundas tematu skolēniem jau ir? 	<ul style="list-style-type: none"> Domu karte ("zirkelis") ar jau zināmo, kas vēlāk tiek papildināts; teksts/video/audio + zinu, jautājums, grību uzzināt; Venna diagramma; zināšanu diagnostika; jautājumi par jauno tematu; aplamo priekšstatu "atmaskošana"; u. c.
Piedāvāt jauno informāciju	<i>Uztvert jauno saturu.</i>	<i>Organizēju procesu, kurā skolēni iepazīstas ar jauno informāciju.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kas man jāiemāca? (Fakti? Jēdzieni? Noteikumi? Procedūras? Stratēģijas?) Kā organizēšu mācīšanos tā, ka skolēni ar modeļu un piemēru palīdzību līdz izpratnei par jēdzieniem, noteikumiem, procedūrām nonāk paši? Kā nodrošināšu jaunā satūra apguvi tā, lai skolēni to var aptvert – mazos gabalos, soli pa solim? 	<ul style="list-style-type: none"> Patstāvīgs darbs ar tekstu, audio, video, attēliem; gadījuma analīze; sakarību meklēšana starp dažādiem piemēriem; simulācija; kādas konkrētas problēmas risināšana; patstāvīgi darbojoties un pašiem atklājot likumsakarības; u. c.
Virzīt un atbalstīt mācīšanos	<i>Sagatavot informāciju saglabāšanai ilgtermiņa atmiņā.</i>	<i>Sniedzu skolēniem atbalstu, kas dod iespēju apgūt jauno informāciju, un vajadzīgos resursus.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā es skolēniem palīdzēšu atpazīt pazīmes, saskatīt sakarības, atšķirt būtiskāko? Kādas stratēģijas viņiem nepieciešamas, lai tiktu galā ar uzdevumiem? 	<ul style="list-style-type: none"> Daudzveidīgi uzdevumi un iespēja skolēniem izvēlēties, kā mācīties (domu kartes, lomu spēles, vizualizācijas u. c.); stratēģiju atgādņu izmantošana; piemēru un pretpiemēru šķirošana/radīšana;

Mācību notikums	Mērķis skolēnam	Tādēļ es – skolotājs	Pārliecinies!	Iespējamie metodiskie paņēmieni
Virzīt un atbalstīt mācīšanos			<ul style="list-style-type: none"> Kā šīs stratēģijas iemācīšu vai stiprināšu? Kādu atbalstu skolēniem sniegšu, lai viņi šī satura apguvē un lietošanā kļūtu arvien patstāvīgāki? (Paraugus, modeļus, piemērus, procesa aprakstus, snieguma līmeņu aprakstus.) Kādu citādu/papildu atbalstu vajadzēs skolēniem ar dažādām mācīšanās vajadzībām? 	<ul style="list-style-type: none"> informācijas apkopošana un novērtēšana; uzdevumu radīšana klasesbiedriem; arī mācīšanās procesā sniegtas atgriezeniskās saites izmantošana; u. c.
Dot iespēju lietot jauno informāciju	<i>Sniegt organizētu atbildi</i>	<i>Piedāvāju jautājumus, uzdevumus, kas rosina skolēnus lietot jauno informāciju un tādējādi veidot dziļu izpratni/attīstīt prasmes.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Vai skolēnam nepieciešams jauno informāciju saistīt ar jau iepriekš zināmo? Vai piedāvāju skolēnam jauno informāciju lietot jaunā situācijā? Vai uzdevums ir skolēnam aktuāls un reālajai pasaulei pietuvināts? Vai skolēniem jāizmanto augstāko domāšanas līmeņu prasmes? Vai skolēnam tiek dota iespēja apgūto lietot patstāvīgi? 	<ul style="list-style-type: none"> Sakarību meklēšana starp jauno informāciju un jau iepriekš zināmo; jaunās informācijas pārvēršana atšķirīgos formātos dažādiem mērķiem; jaunās informācijas izmantošana reālās problēmsituācijās; u. c.
Sniegt atgriezenisko saiti (AS)	<i>Pārliecināties par snieguma kvalitāti un to uzlabot. (Nostiprināt saikni starp problēmu un atbilstošu risinājumu/situāciju un adekvātu reakciju/jautājumu un atbildi.)</i>	<i>Nodrošinu mācību procesā (ne tikai temata beigās) uz izaugsmi vērstu atgriezenisko saiti un iespēju skolēnam to izmantot, lai uzlabotu savu darbu.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kad skolēnam visvairāk ir nepieciešams saņemt AS? Par kuru SR daļu AS būs? Kurš un kad to sniegs? Kad un kā skolēns AS izmantos? Kā es zināšu, ka AS skolēniem bijusi efektīva? 	<ul style="list-style-type: none"> Skolotājs sniedz atgriezenisko saiti skolēnam vai skolēns skolēnam, piemēram, paslavē-pajautā-piedāvā formātā; atbildot uz jautājumiem: 1) kas bija mērķis? 2) kāds šobrīd ir mans sniegums attiecībā pret mērķi? 3) kas man vēl būtu jādara, lai savu sniegumu uzlabotu? skolēnu pašvērtējums vai savstarpējais vērtējums, izmantojot snieguma līmeņu aprakstu; izmantojot <i>Socratic, Padlet</i>, balsosšanas pultis u. c. digitālus rīkus; u. c.
Novērtēt sniegumu	<i>Gūt informāciju par snieguma kvalitāti.</i>	<i>Nodrošinu skolēnu snieguma izvērtēšanu attiecībā pret izvirzītajiem sasniežamajiem rezultātiem un refleksiju par savu mācīšanos.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kādā veidā un formā novērtēšu, vai skolēns sasniedzis sasniedzamos rezultātus? Kā skolēns uzzinās, ko novērtējums nozīmē? Kā skolēns reflektēs par savu sniegumu un mācīšanās procesu? 	<ul style="list-style-type: none"> “Izejas biļete” ar kompleksu uzdevumu, kas pārbauda visu SR; īsa raksts; atbilde uz jautājumu; skolēns pats izvēlas, kā demonstrēt SR, un pierāda to, izmantojot snieguma līmeņu aprakstu; jautājumi, kas skolēnu rosina reflektēt par savu sniegumu un mācīšanās procesu (ko sasniedza, ko ne, kāpēc, ko un kā citreiz darītu, kas pašam bija nozīmīgākais šajā stundā, ko jaunu uzzināja par sevi u. c. atkarībā no stundas SR); u. c.
Sekmēt pārnesi, vispārīnāšanu	<i>Nostiprināt apgūto satūra atcerēšanās iespēju nākotnē.</i>	<i>Aicinu apgūto saistīt ar reālo dzīvi, citiem mācību priekšmetiem.</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kā rosināsi domāt par to, kur vēl tikko apgūtais noder? Kā mudināsi skolēnus tikko apgūto lietot citās situācijās? 	<ul style="list-style-type: none"> Klases diskusija; sadarbībā ar citu mācību priekšmetu skolotājiem jaunās informācijas izmantošana citā stundā; prāta vētra; pētījums; intervija; u. c.

3. Kā summātīvi vērtēt skolēnu sniegumu?

Padziļinātajā kursā, tāpat kā citos mācību priekšmetos, ir nozīmīgi plānot vērtēšanu, domājot par trīs vērtēšanas veidiem – formatīvā vērtēšana, summātīvā vērtēšana un diagnosticējošā vērtēšana. Šajā nodaļā vairāk pievērsīsim uzmanību summātīvās vērtēšanas plānošanai un formatīvajai vērtēšanai.

3.1. Summatīvā vērtēšana kursā

Vērtēšana, tāpat kā mācīšanās plānošana, ir jāsāk “no beigām” – ar sasniedzamo rezultātu identificēšanu un atlasī. Šajā gadījumā tas nozīmē sākt ar redzējumu par kursa summātīvo (nobeiguma darbu) vērtēšanu – cik daudz un kāda veida pārbaudes darbi skolēnam būs jāveic, lai iegūtu apliecinājumu par to, kādā mērā skolēns apguvis nozīmīgākos sasniedzamos rezultātus katrā tematā un kursā kopumā.

Kursa summātīvās vērtēšanas plāns

Neatkarīgi no tā, vai skolotājs, mācot padziļināto kursu, īsteno piedāvāto kursa programmas paraugu vai veido pats savu, svarīgi ir vērtēšanas plānošanu sākt ar detalizētu standarta sasniedzamo rezultātu izpēti. Skolotājam jāatlasa nozīmīgākie standarta sasniedzamie rezultāti katrā tematā, kursā kopumā un jāstrukturizē summātīvā vērtēšana visam kursam. Kursa summātīvās vērtēšanas plāns paredz skolotājam plānot un savstarpēji saskaņot četras dimensijas – kursa saturs (standarta sasniedzamie rezultāti), atbilstošs pārbaudes darba veids, paredzētais laiks konkrētā satura apguvei un attiecīgi katra nobeiguma darba īpatsvars (ietekme) kursa vērtējumā.

Jautājumi kursa summātīvās vērtēšanas plānošanai:

- 1. Saturs.** Kuri ir būtiskākie sasniedzamie rezultāti katrā tematā – kuri SR ir saturiski ļoti nozīmīgi kursa apguvei, t. sk. nav apgūti optimālajā kursā? Kuri sasniedzamie rezultāti vairs netiek apgūti citos tematos? Kuru sasniedzamo rezultātu apguve nodrošina veiksmīgu nākamo tematu apguvi? Vai ir kādi sasniedzamie rezultāti, kuri ir tik nozīmīgi, ka tos vajadzētu vingrināt un pārbaudīt atkārtoti dažādos tematos (īpaši domājot par konkrētu prasmju apguvi)?
- 2. Pārbaudes darbu veids.** Kādi būtu piemērotākie pārbaudes darba veidi katra temata būtiskākajiem sasniedzamajiem rezultātiem? Vai ir kādas kompleksas prasmes, apjomīgi darbi, kas būtu jāvērtē atsevišķi? Vai un kādi ir programmas paraugā piedāvātie vērtēšanas darbu piemēri vai kursa apguves prasības?
- 3. Laiks.** Kāds ir katra temata piedāvātais apguves laiks (stundas)? Vai temats ir saturiski apjomīgs un to nepieciešams dalīt un vērtēt pa daļām?
Kādi ir piekļuves nosacījumi valsts pārbaudes darbam? Kuru tematu apguves laikā skolēns šos uzdevumus paveiks? (Ierasti informācija pedagogam par skolēna piekļuves nosacījumu izpildi Valsts izglītības satura centram ir jāsniedz līdz martam.)
- 4. Ietekme.** Atbilstoši sasniedzamo rezultātu nozīmībai un laikam, kas tiks pavadīts mācoties konkrēto saturu, – kāds ir proporcionāli katra pārbaudes darba īpatsvars kursa vērtējumā?

Kursa vērtēšanas plāna piemērs kursam Kultūra un māksla II

Temats	Emociju atspoguļojums kultūrā		Vara un brīvība	Savējais un citāds	Skaistā un neglītā estētika	Daba, tehnoloģijas un kultūra	Jaunrades darba vai pētnieciskā darba izstrāde
~Stundu skaits	32		21	31	32	50	50
Nobeiguma darbs (summatīvs vērtējums)	Pārbaudes darbs	Starpdisciplinārs jaunrades darbs*	Pārbaudes darbs + plakāts	Argumentēta diskusija	Recenzija	Mākslas festivāla koncepcija	Jaunrades darbs vai pētnieciskais darbs
Summatīvā darba svars kursa vērtējumā	10 %	15 %	10 %	15 %	15 %	15 %	20 %

* Eksāmena piekļuves nosacījumu darbs

3.2. Nobeiguma pārbaudes darbi

Nobeiguma pārbaudes darba izstrāde ir komplicēts process, kurā skolotājam jāpārzina valsts un skolas summatīvās vērtēšanas prasības un jāprot izstrādāt uzdevumi, vērtēšanas kritēriji, lai iegūtu pēc iespējas precīzākus datus par skolēna mācīšanās rezultātu noteiktā posmā. Šajā nodaļā piedāvājam atgādnē nobeiguma darba izstrādei un piemērus, kāds var būt temata vai tā daļas nobeiguma darbs, vērtēšanas kritēriji un pēc aprobācijas skolēnu atbilžu paraugi. Savukārt nobeiguma darba izstrādes teorētiskās nostādnes detalizēti skaidrotas metodiskajā līdzeklī “Skolēnu mācību sasniegumu summatīvā vērtēšana”, šī materiāla izpēte var palīdzēt skolotājam stiprināt izpratni un pārliecību par vērtēšanas darbu korektu izstrādi.

Nobeiguma darba izstrādes nozīmīgākie juridiski saistošie principi ir definēti Ministru kabineta noteikumu Nr. 416 4. nodaļā – “IV. Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanas pamatprincipi un iegūtās izglītības vērtēšanas kārtība” un Ministru kabineta noteikumos Nr. 549 “Grozījumi Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumos Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem””, vienlaikus jāņem vērā, ka katra izglītības iestāde šos noteikumus pielāgo, precizē savā vērtēšanas kārtībā.

Nobeiguma pārbaudes darba izstrādes pamatprincipi

Pasaulē vērtēšanas praksē atzīti un skolotājiem arī līdz šim zināmi ir trīs pamatprincipi, kas būtu jāņem vērā, izstrādājot jebkuru summatīvu pārbaudes darbu:

- ticamība (ang. *validity*),
- drošums (ang. *reliability*),
- taisnīgums (ang. *fairness*).

Ticamība rāda, cik lielā mērā, iegūstot pierādījumus, vērtēšanas darbs ļauj secināt par apgūto tematā (kursā). Nobeiguma darba mērķis ir novērtēt un dokumentēt skolēna sniegumu attiecībā pret mācību priekšmeta standartu.

Drošums raksturo pārbaudes darba stabilitāti. Pārbaudes darbs ar augstu drošuma pakāpi dod rezultātus, kas būtiski nemainās, ja šo pašu darbu veic atkārtoti, ja to veic citos apstākļos vai ja to vērtē cits vērtētājs.

Savukārt taisnīgums vērtēšanas procesā nodrošina visiem skolēniem vienādas iespējas parādīt savu labāko sniegumu.

Summatīvās vērtēšanas principi ir savstarpēji saistīti, proti, lai pārbaudes darbs būtu absolūti ticams, tam ir jābūt absolūti drošam. Taču drošums nav atkarīgs no ticamības, pārbaudes darbs var būt drošs arī tad, ja tas nav ticams jeb iegūtajiem

rezultātiem var būt augsta stabilitāte, bet tajā pašā laikā tas var neatbilst pārbaudes darba mērķiem.² Tāpat arī taisnīgums nav īstenojams, ja nav ievēroti drošuma principi.

Ja nepieciešams skolotājam padziļinātāk izprast šos vērtēšanas principus, noderīgs ir jau iepriekš minētais metodiskais materiāls "Skolēnu mācību sasniegumu summatīvā vērtēšana" vai tulkotā Dzordža Betela grāmata "Rokasgrāmata pārbaudes darbu veidotājiem".

Šajā materiālā piedāvājam skolotājam atgādni par vērtēšanas principiem, kuru skolotājs var izmantot pašpārbaudei, izstrādājot pārbaudes darbus.

Nobeiguma pārbaudes darba izstrāde. Jautājumi skolotājam pašpārbaudei

TICAMĪBA

- Vai darbs pārbauda to, kas ir mācību priekšmeta standartā un mācību programmā?
- Vai darbs atbilst tam, kādas ir paredzētās satura (zināšanas, prasmes) proporcijas standartā un mācību procesa laikā?
- Vai pārbaudes darbs piedāvā dažādu izzīņas darbības līmeņa uzdevumus noteiktās proporcijās?
- Vai uzdevumi ir izglītības standartam, posmam atbilstošas grūtības pakāpes?

DROŠUMS

- Vai pārbaudes darbā uzdevumi tiek piedāvāti pietiekamā skaitā un apjomā, lai iegūtu drošus rezultātus?/Vai skolēnam ir dota pietiekama, atkārtota iespēja demonstrēt, ko ir apguvis?
- Vai testelementi (uzdevumi) atbilst skolēnu spēju līmenim? (Vai uzdevumi nav par vieglu vai par grūtu?)
- Vai vērtēts tiek apgūtais konkrētā mācību priekšmeta saturs? (Piemēram, vai nevērtēju valodu, gramatiku, lai gan pārbaudes darbs ir par vēstures saturu.)
- Vai ir izmantoti dažādu testelementu veidi (uzdevumi) atbilstoši sasniedzamajiem rezultātiem? (Piemēram, zināšanas, izpratni drošāk ir mērīt ar atbilžu izvēles uzdevumiem.)
- Vai vērtēšanas kritēriji ir konkrēti, skaidri un tos izmantojot varētu darbu novērtēt arī kāds cits priekšmeta skolotājs?

TAISNĪGUMS

- Vai visiem skolēniem būs/ir vienādas iespējas parādīt savu labāko sniegumu?
- Vai pārbaudes darba izpildei ir atvēlēts pietiekams laiks?
- Vai pārbaudes darbu uzdevumu instrukcijas ir skaidras, nepārprotamas, skolēnam saprotamas? T. sk. vai nav lietota nevajadzīgi sarežģīta valoda?
- Vai uzdevumos nav ietverti diskriminējoši konteksti, lieka informācija vai termini, kurus skolēni mācību procesā nav apguvuši?
- Vai es pārbaudes darbā mēru/pārbaudu to, ko esmu mācījis (t. sk. vai skolēnam ir bijusi iespēja vingrināties prasmēs, kuras pārbaudu)?

² Betels, DŽ. *Rokasgrāmata pārbaudes darbu veidotājiem*. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija. 2003, 84 lpp.

Nobeiguma pārbaudes darba veidošana un piemērs

Pārbaudes darbu plānošana var notikt dažādās detalizācijas pakāpēs, atkarībā no pieejamā laika, situācijas un skolotāja mērķiem. Ierasti, pārbaudes darbu izstrādājot, tiek aprakstīti un ņemti vērā vismaz četri elementi: sasniedzamais rezultāts (vai indikators), izziņas darbības līmenis (pēc SOLO taksonomijas), uzdevumi (testelementi jeb vērtēšanas darba vienības, kas tiek atsevišķi novērtētas; testelements ir viss uzdevums vai uzdevuma daļa (apakšuzdevums)) un vērtēšanas kritēriji. Šos pārbaudes darbu raksturojošos elementus skolotājs apraksta pārbaudes darba specifikācijā, citkārt sauktā arī par pārbaudes darba pasi. Skolotājam pārbaudes darba specifikācija, pase, palīdz pašam pārraudzīt kvalitāti, plānošanā fiksēt atbilstību vērtēšanas principiem un Ministru kabineta nosacījumiem. Tāpat, izmantojot šo pārbaudes darba specifikāciju, skolēna sniegumu var vērtēt arī cits mācību priekšmeta skolotājs.

Pārbaudes darba specifikācija jeb pase

Sasniedzamais rezultāts vai indikators	Uzdevums (testelements)	Vērtēšanas kritēriji	SOLO (izziņas darbības līmenis)
Ko tieši es vēlos pārbaudīt, mērit?	Kas būs vislabākais veids, lai iegūtu korektus datus par skolēnu sniegumu? Kādi uzdevumi man tāpēc jāpiedāvā?	Kā varēšu novērtēt, vai un kādā kvalitātē skolēns apguvis sniegumu?	Kā nodrošināšu, lai skolēniem uzdevumi ir dažādos izziņas darbības līmeņos, atbilstoši vēlamajām proporcijām?

Izvēloties pārbaudes darba uzdevumus un līdzsvarojot to dziļumu pārbaudes darba ietvaros, skolotājs var izmantot padziļinātā kursa valsts pārbaudes darba programmā piedāvāto īpatsvaru.

Nobeiguma darba piemērs

“Skaistā un neglītā estētika”

12. klase, Kultūra un māksla II

1. uzdevums. Izpratne par skaisto un neglīto klasicisma un laikmetīgajā mākslā

- 1.1. Apraksti saviem vārdiem, ko ar skaistumu un neglītumu saprot klasicisma un laikmetīgajā mūzikā, teātrī un vizuālajā mākslā! (12 punkti)

	Klasicisms		Laikmetīgā māksla	
	Skaistais	Neglītais	Skaistais	Neglītais
Mūzika				
Teātris				
Vizuālā māksla				

- 1.2. Apraksti un pamato sakarības – kopīgo un atšķirīgo starp:
- skaistuma izpratni klasicisma mūzikā un vizuālajā mākslā;
 - neglītuma izpratni klasicisma un laikmetīgajā teātrī! (4 punkti)

2. uzdevums. Izpratne par mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem un to lomu darba vēstījumā

- 2.1. Nosauc, kādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti šajos 21. gs. mākslas darbos:

- skaņdarbā “X”
- izrādes “Y” fragmentā
- videoinstalācijā “Z”

(Katrā mākslas darbā mini trīs mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus!) (9 punkti)

- 2.2. Kāda, tavuprāt, ir katra darba ideja/vēstījums? (12 punkti)

- 2.3. Kā izmantotie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi palīdz to paust? (8 punkti)

	Izmantotie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi (MIL)	Ideja/vēstījums	Kā MIL palīdz paust darba ideju?
Skaņdarbs “X”			
Izrādes “Y” fragments			
Videoinstalācija “Z”			

3. uzdevums. Recenzija par skaistā un neglītā atklāsmi laikmetīgās mākslas darbā

Izvēlies vienu no šiem darbiem: skaņdarbu “X”, izrādes fragmentu “Y” vai videoinstalāciju “Z”! (Pasnīro izvēlēto mākslas darbu!)

- 3.1. Izpēti un secini, kāds ir šī darba vēsturiskais, sociālais, kultūras un mākslinieka darbības konteksts? (16 punkti)

Vēsturiskais konteksts	Sociālais konteksts	Kultūras konteksts	Mākslinieka darbības konteksts

- 3.2. Kāda, tavuprāt, ir saistība starp sabiedrības vērtībām darba rašanās brīdī un skaisto un neglīto mākslas darbā? Pamato savas domas! (9 punkti)

- 3.3. Uzraksti recenziju par skaistā un neglītā atklāsmi izvēlētajā mākslas darbā. (24 punkti)

Sasniedzamie rezultāti:

- Salīdzina dažādu kultūrvēsturisko periodu un reģionu kultūru un to raksturojošās pazīmes dažādos mākslas darbos (vizuālos, audiālos, muzikālos, literāros, skatuviskos, starpdisciplināros). Izmanto savu pieredzi, ar mākslas piemēriem skaidrojot dažādu kultūru atsauces laikmetīgajā mākslā. Novērtē un pieņem sev atšķirīgu viedokli zīmju un simbolu interpretācijā. (K.A.1.1.)
- Vērtē vizuālās un audiovizuālās mākslas, mūzikas, literatūras un teātra mākslas darbus, to struktūru, kompozīciju un izpausmes formas, salīdzina saturiski līdzīgus mākslas darbus dažādos mākslas veidos. Mērķtiecīgi diskutē par laikmetīgās mākslas darbiem, starpdisciplināriem mākslas procesiem un izpausmēm, lieto atsauces uz kultūrvēsturisko periodu pazīmēm, personiskām, sabiedrības vai grupas kultūras vērtībām, kultūras mantojumu, argumentē personisko viedokli. (K.A.2.6.)
- Analizē dažādu mākslas veidu autoru vai autoru kolektīvu jaunrades kopsakarības ar tradicionālajiem kultūras artefaktiem, kultūras varoņiem, vērtībām, zīmēm un simboliem, rituāliem, svētkiem. (K.A.2.7.)
- Argumentēti diskutē par kultūras procesiem un mākslas darbiem (vizuālajiem, audiālajiem, audiovizuālajiem, literārajiem, skatuves, starpdisciplinārajiem), izvērtējot sava laikmeta kultūras un mākslas vērtības, pārspriež šīs vērtības sabiedrībā, novērtē to ietekmi uz politiskiem, reliģiskiem, ekonomiskiem un globāliem procesiem, kā arī citām dzīves jomām, t. sk. sociāli un politiski aktuālu jautājumu risināšanu. (K.A.4.1.)

Kritēriju indikatoru tabula

Uzd. nr.	Indikators	Vērtēšanas kritēriji	SOLO	Punkti
1.1.	Apraksti saviem vārdiem, ko ar skaistumu un neglītumu saprot klasicisma un laikmetīgajā mūzikā, teātrī un vizuālajā mākslā!	Apraksta, ko ar skaistumu saprot klasicisma mūzikā, teātrī, vizuālajā mākslā. (3 punkti) Apraksta, ko ar neglītumu saprot klasicisma mūzikā, teātrī, vizuālajā mākslā. (3 punkti) Apraksta, ko ar skaistumu saprot laikmetīgajā mūzikā, teātrī, vizuālajā mākslā. (3 punkti) Apraksta, ko ar neglītumu saprot klasicisma mūzikā, teātrī, vizuālajā mākslā. (3 punkti)	I	12
1.2.	Apraksti sakarības starp: <ul style="list-style-type: none"> • skaistuma izpratni klasicisma mūzikā un vizuālajā mākslā; • neglītuma izpratni klasicisma un laikmetīgajā teātrī! 	Apraksta un pamato sakarības starp skaistuma izpratni klasicisma mūzikā un vizuālajā mākslā. (2 punkti) Apraksta un pamato neglītuma izpratni klasicisma un laikmetīgajā teātrī. (2 punkti)	III	4
2.1.	Nosauc, kādi māksliniecišķās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti šajos 21. gs. mākslas darbos: <ul style="list-style-type: none"> • skaņdarbā "X" • izrādes "Y" fragmentā • videoinstalācijā "Z" • (katrā trīs) 	Nosauc, kādi māksliniecišķās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti skaņdarbā "X". (3 punkti) Nosauc, kādi māksliniecišķās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti izrādes fragmentā "Y". (3 punkti) Nosauc, kādi māksliniecišķās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti videoinstalācijā "Z". (3 punkti)	I	9

Uzd. nr.	Indikators	Vērtēšanas kritēriji	SOLO	Punkti
2.2.	Kāda, tavuprāt, ir katra darba ideja/vēstījums?	<ul style="list-style-type: none"> • Apraksta katrā mākslas darbā pausto ideju burtiski. (3 punkti) • Interpretē katrā mākslas darbā pausto ideju, atsaucoties uz atsevišķiem darba formas un satura elementiem. (6 punkti) • Interpretē katrā mākslas darbā pausto ideju, veidojot sakarības starp darba formu, saturu un mērķi. (9 punkti) • Interpretē katrā mākslas darbā pausto ideju, formulējot darba autora nolūku, attieksmi un ņemot vērā saikni ar kultūras kontekstu. (12 punkti) 	II, III	12
2.3.	Kā izmantotie mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi (MIL) palīdz to paust?	<ul style="list-style-type: none"> • Atrasta viena sakarība starp MIL un darba ideju, tā aprakstīta skopi, bez pamatojuma. (2 punkti) • Aprakstīta un pamatota viena sakarība, kā MIL pauž darba ideju. (4 punkti) • Aprakstītas un pamatotas vairākas sakarības, kā dažādi MIL pauž darba ideju. (6 punkti) • Aprakstītas un pamatotas vairākas sakarības, kā dažādi MIL pauž darba ideju un tā ietekmi uz kultūras kontekstu. (8 punkti) 	I, II, III	8
3.1.	Izpēti un secini, kāds ir šī darba vēsturiskais, sociālais, kultūras un mākslinieka darbības konteksts?	<p>Par katru kontekstu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nosauc mākslas darba kontekstu raksturojošas iezīmes. (1 punkts) • Apraksta mākslas darba kontekstu. (2 punkti) • Analizē mākslas darba kontekstu, minot konkrētus faktus no konkrētā konteksta. (3 punkti) • Piedāvā savu versiju par mākslas darba kontekstu, ņemot vērā faktus par konkrēto kontekstu. (4 punkti) 	I, II, III, IV	16
3.2.	Kāda, tavuprāt, ir saistība starp sabiedrības vērtībām darba rašanās brīdī un skaisto un neglīto mākslas darbā? Pamato savas domas!	<ul style="list-style-type: none"> • Nosauc vienu vai vairākas sakarības starp skaisto un neglīto mākslas darbā un sabiedrības vērtībām. (3 punkti) • Apraksta vienu vai vairākas sakarības starp skaisto un neglīto mākslas darbā un sabiedrības vērtībām. (6 punkti) • Apraksta un pamato, kādas ir sakarības starp skaisto un neglīto mākslas darbā un sabiedrības vērtībām. (9 punkti) 	III	9
3.3.	Uzraksti recenziju par skaistā un neglītā atklāsmi izvēlētajā mākslas darbā!	Sk. snieguma līmeņu aprakstu.	III, IV	24

Recenzija. Snieguma līmeņu apraksts

Kritērijs	2 punkti	4 punkti	6 punkti	8 punkti
Mākslas veidu valoda	<ul style="list-style-type: none"> • Atpazīst un nosauc mākslas darbā (kultūras notikumā) izmantotos izteiksmes līdzekļus, stilistiskās iezīmes un tā uzbūvi, izmantotos materiālus un tehnikas. • Nosauc atsevišķus terminus, kuri ir attiecināmi uz izteiksmes līdzekļiem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Identificē un apraksta mākslas darbā (kultūras notikumā) izmantotos izteiksmes līdzekļus, stilistiskās iezīmes un tā uzbūvi, izmantotos materiālus un tehnikas. • Lieto atsevišķus terminus, lai aprakstītu izteiksmes līdzekļus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Raksturo mākslas darbā (kultūras notikumā) izmantotos izteiksmes līdzekļus, stilistiskās iezīmes un tā uzbūvi, izmantotos materiālus un tehnikas. • Lieto atbilstošu terminoloģiju, lai raksturotu mākslas darba iezīmes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstrē vēriņu attieksmi, interpretē un veido spriedumus par mākslas darbā (kultūras notikumā) izmantotajiem izteiksmes līdzekļiem, stilistiskajām iezīmēm un tā uzbūvi, izmantotajiem materiāliem un tehnikām. • Konsekventi lieto atbilstošu terminoloģiju, interpretējot mākslas darbu.
Nozīme un mērķis	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā subjektīvu redzējumu, pirmo iespaidu par iemesliem, kāpēc mākslas darbs ir radīts. • Apraksta mākslas darbā pausto ideju burtiski. • Pauž emocionālu reakciju uz mākslas darbu/kultūras notikumu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izsaka pieņēmumu par iemesliem, kāpēc mākslas darbs ir radīts, atsaucoties uz savu pieredzi. • Interpretē mākslas darbā pausto ideju, atsaucoties uz atsevišķiem darba formas un satura elementiem. • Pauž emocionālajā reakcijā balstīto personisko viedokli par mākslas darbu/kultūras notikumu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā iemeslus, kāpēc mākslas darbs ir radīts, atsaucoties uz kultūras faktiem. • Interpretē mākslas darbā pausto ideju, veidojot sakarības starp darba formu, saturu un mērķi. • Apspriež alternatīvas mākslas darba interpretācijas. • Pauž izsvērtu personisko viedokli par mākslas darbu/kultūras notikumu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā iemeslus, kāpēc mākslas darbs ir radīts, atsaucoties uz kultūras faktiem, pastāvošo diskusiju (kritiķu, profesionāļu redzējumu). • Interpretē mākslas darbā pausto ideju, formulējot darba autora nolūku, attieksmi un ņemot vērā saikni ar kultūras kontekstu. • Savu viedokli pamato, veidojot sakarības starp personisko viedokli un mākslas darbā/kultūras notikumā pausto vēstījumu.

Kritērijs	2 punkti	4 punkti	6 punkti	8 punkti
Sociālais, kultūras un vēsturiskais konteksts	<ul style="list-style-type: none"> Nosauc mākslinieka darbības kontekstu raksturojošas iezīmes. Nosauc sociālo, kultūras un vēsturisko faktoru mijiedarbību ar mākslinieka jaunradi. Salīdzina savus iespaidus ar profesionālu kultūras un mākslas kritiķu vērtējumiem. 	<ul style="list-style-type: none"> Apraksta mākslinieka darbības kontekstu. Apraksta sociālo, kultūras un vēsturisko faktoru mijiedarbību ar mākslinieka jaunradi. Salīdzina un izklāsta savu viedokli, kas sakrīt ar kultūras un mākslas kritiķu vērtējumiem. 	<ul style="list-style-type: none"> Raksturo mākslinieka darbības kontekstu un min piemērus no mākslinieka darbiem. Raksturo sociālo, kultūras un vēsturisko faktoru mijiedarbību ar mākslinieka jaunradi. Salīdzina un argumentēti izklāsta savas atziņas, kas sakrīt un kas atšķiras no kultūras un mākslas kritiķu vērtējumiem. 	<ul style="list-style-type: none"> Analizē mākslinieka darbības kontekstu un viedokli pamato ar piemēriem no mākslinieka darbiem. Piedāvā savu interpretāciju par sociālo, kultūras un vēsturisko faktoru mijiedarbību ar mākslinieka jaunradi. Argumentēti izklāsta savus spriedumus, ņemot vērā dažādu laikmetu kritiķu vērtējumus, saglabājot savu skatījumu.
Recenzijas struktūra	<ul style="list-style-type: none"> Izmanto atsevišķus recenzijas elementus (informatīvā daļa, saturs, novērtējums). Formulē atsevišķus patstāvīgus vērtējošos spriedumus. Ievēro publicistikas stila pamatprincipus. Recenzijas apjoms atbilst minimālajām prasībām. 	<ul style="list-style-type: none"> Daļēji ievēro recenzijas struktūru. Formulē patstāvīgus vērtējošos spriedumus, ilustrējot tos ar mākslas darbu iezīmēm. Lieto publicistikas stila izteiksmes līdzekļus. Recenzijas apjoms atbilst prasībām. 	<ul style="list-style-type: none"> Ievēro recenzijas elementus un to proporcijas. Formulē patstāvīgus vērtējošos spriedumus, balstoties mākslas darbu analizē. Lieto publicistikas stilam atbilstošus izteiksmes līdzekļus. Recenzijas apjoms atbilst prasībām. 	<ul style="list-style-type: none"> Prot mērķtiecīgi variēt recenzijas struktūrelementu apjomu, lai sasniegtu kritiskajai analīzei izvirzīto mērķi. Patstāvīgie vērtējošie spriedumi balstās loģiskajā argumentācijā, ņemot vērā personīgo mākslas darbu analīzi un kritiķu viedokļus. Mērķtiecīgi lieto publicistiskā stila izteiksmes līdzekļus. Recenzijas apjoms atbilst prasībām.

Izīņas darbības līmenis

	Izīņas darbības līmenis (SOLO taksonomijā) un tā apraksts	Īpatsvars
I	Atpazīst, nosaka, atceras, lieto faktus vai atsevišķas idejas.	21 p. (19,74 %)
II	Apraksta, uzskaita vairākas idejas, lieto terminoloģiju atbilstoši kontekstam.	-
III	Sasaista, pamato, salīdzina, raksturo, pauž viedokli, izvirza problēmu.	33 p. (31,02 %)
IV	Interpretē vēstījumu, rada, vispārina, konceptualizē idejas, ņem vērā kontekstus.	40 p. (37,6 %)

III un IV SOLO līmeņu uzdevumi ietver iespējas atbildēt arī I un II līmenī.

Vērtēšanas tabula

Punkti	Procenti	Balles
88-94 (maksimums)	93,6-100 %	10
79-87	84-93 %	9
69-78	73-83 %	8
58-68	62-72 %	7
48-57	51-61 %	6
36-47	38-50 %	5
26-35	28-37 %	4
17-25	18-27 %	3
9-16	10-17 %	2
0-8	0-9 %	1

4. Kā diferencēt mācības?

4.1. Diferencēšana

Kad formatīvā un summatīvā vērtēšana ir skaidra un mācību process izplānots, atliek ķerties pie darba, proti, doties klasē pie skolēniem. Kā zināms, realitāte parasti atšķiras no plānotā – skolēnu zināšanu un prasmju līmenis, kā arī dzīvē gūtā pieredze ir dažāda, viņu mācīšanās stils un temps atšķiras. Reizēm arī apstākļi, kādos mums jāmača, mēdz būt negaidīti – mācības pēkšņi notiek citā telpā, nav pieejami resursi, piemēram, datoris, projektoris vai papīrs. Lai ar šādām situācijām tiktu galā, noder zināšanas un prasmes diferencēt mācības, kā arī laicīgi un sistemātiski skolēnos attīstīt prasmi lietot mācīšanās stratēģijas. Par to arī būs šī nodaļa.

Pirms ķeramies pie teorijas par diferenciaciju mācībās, aicinām atgriezties nesenā pagātnē un padomāt, vai esat strādājis ar skolēniem, kas atbilst zemāk aprakstītajiem raksturojumiem.

Izvēlieties trīs skolēnu tipus, ar kuriem jums ir bijis visizaicinošāk strādāt!

- Skolēni, kuri ienes klasē lielu zināšanu bagāžu, kādas citiem nav.
- Skolēni, kuriem patīk runāt, bet nepatīk klausīties.
- Skolēni, kuriem vajag kustēties vairāk nekā citiem.
- Skolēni, kuri atsakās strādāt grupās vai izteikt viedokli.
- Skolēni, kuriem ir grūti koncentrēties visas klases nodarbībās.
- Skolēni, kuriem ir nabadzīgas akadēmiskās zināšanas, bet viņi labi saprot praktiskās lietas.
- Skolēni, kuri dod priekšroku nedaudzām izvēlētām aktivitātēm.
- Skolēni, kuri neiesaistās aktivitātēs, ja nespēj saskatīt to mērķi vai tās šķiet «sarežģītas».

Un kā ir ar jums – vai jūs:

- skatāties noteiktu TV pārraidi tad, kad tas ir ērti, nevis tad, kad tā tiek pārraidīta;
- vairs nepērkat mūzikas CD, lai tie būtu mājās, bet ielādējat datorā vai telefonā tādus ierakstus, kādus vēlaties;
- izvēlaties tehnoloģijas, kas atbilst jūsu prasībām un vajadzībām;
- lasāt ziņas atbilstoši savām interesēm un tad, kad tas jums nepieciešams?

Dzīve mums jau piedāvā paveikt darbus sev piemērotā veidā un laikā. Tādēļ rodas jautājums – kā mums, skolotājiem, panākt klasē situāciju, lai katrs skolēns viņam piemērotā veidā realizētu savu potenciālu? Citiem vārdiem – kā nodrošināt diferencētu mācīšanos?

“Diferencēta mācīšana nozīmē plānot to, kas notiek klasē, paredzot skolēniem dažādas iespējas informācijas vākšanai, ideju apjēgšanai, izpratnes un attiecību veidošanai, kā arī lai formulētu to, ko šobrīd mācās.” (sk. Tomlinson, C. A. 2014., 197. lpp.)

Uzdevums

Noskatieties video par diferencēšanu un atbildiet uz jautājumiem!

Ja jums skolēniem būtu jāiemāca rakstīt analītisko komentāru (kā tas ir paredzēts 1. tematā “Emociju atspoguļojums kultūrā”, kā jūs varētu:

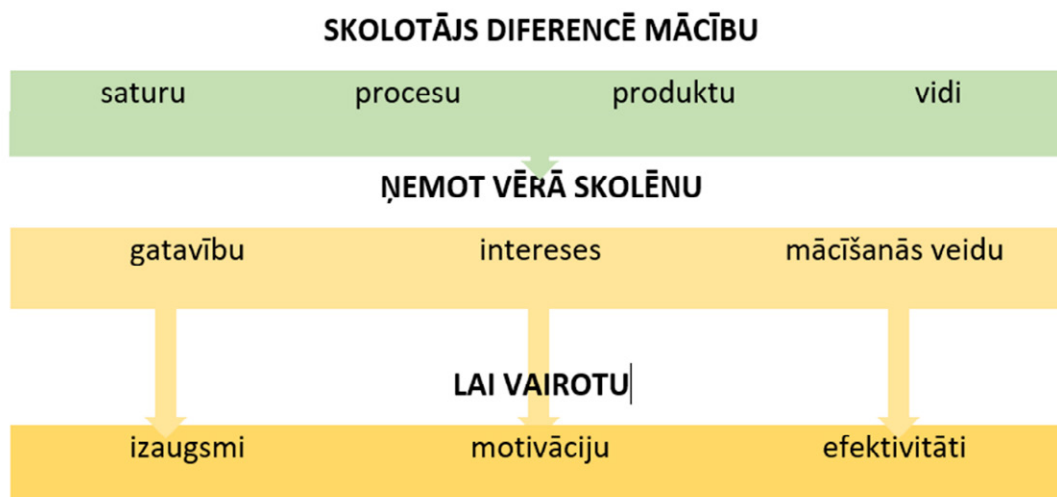
- vismaz trīs veidos diferencēt, kā pasniegt saturu par analītiskā komentāra rakstīšanu;
- vismaz trīs veidos diferencēt analītiskā komentāra rakstīšanas procesu;
- vismaz trīs veidos diferencēt, kā analītiskais komentārs var izskatīties un tikt uzrakstīts/publicēts;
- iekārtot mācību vidi tā, lai skolēni tajā dažādos veidos var piekļūt mācību saturam, to dažādos veidos apgūt un noslēgumā demonstrēt savas zināšanas un prasmes atšķirīgos produktos (pamēģiniet padomāt arī par to, kā diferencēt mācību vidi, lai mācību satura, procesa un produkta diferencēšana būtu iekārtota kā sistēma)?

Video par mācību procesa diferencēšanu [sk. šeit](#).

Dažas idejas par analītisko komentāru rakstīšanas apguves diferencēšanu

<p>Vismaz trīs veidos diferencēt, kā pasniedzams saturs par analītiskā komentāra rakstīšanu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni analizē vairākus analītiskos komentārus un secina, kāda ir to struktūra, kāds ir labs analītiskais komentārs. • Skolēniem ir teksts ar analītiskā komentāra skaidrojumu un piemēriem. Skolēnu uzdevums ir izvērtēt pēc kritērijiem – tiem, ko paši iepriekšējā solī secināja, atbildot uz jautājumu “Kāds ir labs analītiskais komentārs?”, un arī pēc tiem, kuri doti snieguma līmeņu aprakstā, kas atrodams mācību programmas paraugā un DML. • Skolotājs vai skolēni cits citam ar saviem piemēriem skaidro, kas ir analītiskais komentārs un kā to raksta.
<p>Vismaz trīs veidos diferencēt, kā notiek analītiskā komentāra rakstīšana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skolēni analītisko komentāru raksta individuāli – sāk ar faktu apkopošanu par kādu mākslas darbu, pēc tam formulē savas domas. • Skolēni faktus par mākslas darbus ievāc individuāli, tad grupā apspriež, kuri ir nozīmīgākie, spēcīgākie, pēc tam veido kopīgu vai individuālu analītisko komentāru. • Skolēni grupās sarunājas par mākslas darbu, formulējot neskaidros jautājumus, ko kopā noskaidro, pēc tam individuāli vai grupā izveido “ideālo” analītisko komentāru.
<p>Vismaz trīs veidos diferencēt to, kā analītiskais komentārs beigās var izskatīties vai kur tikt uzrakstīts/publicēts</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analītisko komentāru uzraksta uz papīra. • Analītisko komentāru par mākslas darbu (ja tas ir nesen radies un par to ir publicēta recenzija, uzņemts TV raidījums vai tml.) ieraksta kā komentāru digitālajā vidē zem raksta vai raidījuma. • Analītisko komentāru ierunā audio formātā vai arī izmanto klases diskusijā.
<p>Iekārtot mācīšanās vidi tā, lai skolēni tajā dažādos veidos tiek pie mācību satura, var dažādos veidos mācīties un savas zināšanas un prasmes demonstrēt atšķirīgos produktos</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Klasē ir pieejamas izdrukātas atgādnēs ar skaidrojumu, kas ir analītiskais komentārs, un piemēriem. • Klasē ir pieejams dators, kurā savukārt ir pieejams video un audio ar analītiskā komentāra skaidrojumu un piemēriem (šo var sagatavot paši skolēni, vēlāk var izmantot arī iepriekšējo gadu skolēnu skaidrojumus). • Klasē pie sienas ir atgāadne ar dažādām mācīšanās stratēģijām, kas atbild uz jautājumiem: Kā iemācīties kaut ko no galvas? Kā es pats varu attīstīt kādu prasmi? Kā rīkoties, ja man ir grūti vadīt savas emocijas (esmu dusmīgs, izmisīgs, skumjš, satraukts)? u. tml. • Klases telpa ir iekārtota tā, lai tajā labi justos gan tie skolēni, kuri labāk strādā grupās, gan tie, kuri labprātāk strādā vieni. • Mācību procesā ir paredzēts laiks gan aktīvām sarunām, gan klusuma brīžiem, kad katrs strādā pats. • Mākslas darbs, par ko jāraksta analītiskais komentārs, ir aktuāls, nesen radīts un skolēnu interesēm atbilstošs. • Klasē ir pieejami vai skolēniem ir personiskie resursi, lai rakstītu ar roku, filmētu, ierakstītu audio, rakstītu digitālā formātā.

Kopsavilkums par diferencētu mācīšanos

Sagatavots pēc Tomlinson, C. A. *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*, 2nd edition. ASCD, 2014; Tomlinson, C. A. *How to Differentiate Instruction in Academic Diverse Classroom*, 3rd edition. ASCD, 2017.

Diferencētas mācīšanās īstenošana ir komplekss process. Lai to paveiktu meistarīgi, nepieciešams regulāri praktizēties un ieviest savā ikdienas darbā dažas rutīnas. Sekojot tabulā dotajai struktūrai, jums izdosies diferencēt mācību saturu, procesu, produktu un vidi, ņemot vērā skolēnu gatavību, intereses un mācīšanās veidu.

Uzdevums

- Izpētiet tabulu par diferencēšanas iespējām!
- Atzīmējiet, kurus punktus jūs klasē jau regulāri īstenojat!
- Ar citu krāsu atzīmējiet punktus, kurus jūs vēlētos praktizēt vairāk!

Diferencēšana

	Skolotājs pielāgo saturu – ko vēlas skolēnam iemācīt (zināšanas, prasmes, attieksmes)	Skolotājs pielāgo procesu – vingrinājumus, aktivitātes, pieredzi, kā rezultātā skolēni apgūst mācību saturu	Skolotājs pielāgo produktu – to, kā skolēni demonstrē apgūto	Skolotājs pielāgo vidi – to, kāds ir klases klimats, atmosfēra
Skolēnu sagatavotība Kādā mērā skolēns jau ir apguvis nepieciešamās zināšanas, prasmes, attieksmes?	<ul style="list-style-type: none"> • Veido lasāmo materiālu dažādās grūtības pakāpēs. • Dažādo informācijas pasniegšanas metodes. • Plāno mērķtiecīgu darbu ar mazām grupām, piemēram, lai dažādotu satura apguves tempu. • Uzsver jaunus terminus, tēmas sākumā pievērš uzmanību to skaidrošanai/apguvei. • Piedāvā tekstu, kurā izcelts svarīgākais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā daudzpakāpju vingrinājumu/uzdevumus. • Sniedz iespēju elastīgi izmantot laiku. • “Slēdz” mācīšanās līgumus (vienojas ar skolēnu par mācību procesu). • Piedāvā daudzveidīgus mājasdarbus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā veidot daudzpakāpju produktus. • Veicina personīgo mērķu izvirzīšanu. • Nodrošina daudzveidīgus resursus. • Plāno starpposmus/terminus skolēnu patstāvīgajam darbam. • Izmanto dažādas sarežģītības skolēnu darbu piemērus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā skolēniem sevi izaicināt, neievēdot panikas zonu. • Rūpējas par katra skolēna spēju un talantu attīstību. • Demonstrē pats savu gatavību apgūt kaut ko jaunu.

	Skolotājs pielāgo saturu – ko vēlas skolēnam iemācīt (zināšanas, prasmes, attieksmes)	Skolotājs pielāgo procesu – vingrinājumus, aktivitātes, pieredzi, kā rezultātā skolēni apgūst mācību saturu	Skolotājs pielāgo produktu – to, kā skolēni demonstrē apgūto	Skolotājs pielāgo vidi – to, kāds ir klases klimats, atmosfēra
<p>Skolēnu interese Kas piesaistīta skolēnu uzmanību, zinātkāri, rosina iesaistīties?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā daudzveidīgus materiālus, kas demonstrē, kā saturs saistās ar reālo dzīvi. • Stāsta, izmantojot saistošus piemērus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizē ekspertu grupas. • Veido interešu centrus. • Nodrošina skolēnu interesēm atbilstošus papildmateriālus. • Lieto māju/ ekspertu grupu metodi (<i>jigsaw</i>). • Veic individuālas studijas. • Piedāvā skolēniem apgūstamo informāciju lietot atbilstoši savām interesēm. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ņem vērā skolēnu intereses, izvēloties, kādus produktus viņi veidos. • Sniedz skolēniem iespēju izplānot kādu mācību dienu. • Dod iespēju skolēniem izpausties, lietojot modernās tehnoloģijas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pārlicinās, ka skolēni klasē notiekošajam redz jēgu. • Rūpējas, lai katrs skolēns sniedz ieguldījumu kopējā mācību procesā (tai skaitā atmosfērā). • Nodrošina, ka katrs skolēns tiek pieņemts, kāds viņš ir.
<p>Mācīšanās stils Kādiem mācīšanās paņēmieniem, informācijas uztveres veidiem skolēns dod priekšroku?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā daudzveidīgas mācību/informācijas pasniegšanas metodes, piemēram, verbāli, vizuāli, izmantojot praktiskus piemērus, liekot praktiski darboties pašiem. • Piedāvā ierakstītas lekcijas video vai audio formātā skolēniem, kuriem svarīga satura atkārtošana klausoties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sniedz iespēju izvēlēties mācīšanās paņēmienus, piemēram, vai strādāt individuāli vai ar partneri. • Dod uzdevumus, kuru veikšanai jāizmanto mācīšanās preferences (piemēram, mācīšanās stili, daudzveidīgā intelekta teorija). • Sniedz iespēju rakstīt/filmēt blogus, lai dalītos idejām. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piedāvā dažādus veidus nozīmīga satura pasniegšanai. • Sniedz dažādas iespējas skolēniem organizēt savu darbu. • Sniedz dažādas iespējas skolēniem parādīt, ko viņi apguvuši. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nostiprina kultūru, kurā tiek pieņemts, ka pie atbildes var nonākt pa dažādiem ceļiem. • Sniedz skolēniem iespējas par sevi atklāt ko jaunu. • Veido vidi, kurā sistemātisks darbs atmaksājas un kļūdas tiek uztvertas kā iespēja izaugsmei.

Sagatavots pēc: Tomlinson, C. A. & Imbeau, M. B. *Leading and Managing A Differentiated Classroom*. ASCD, 2010

Un tagad aicinām izvēlēties vienu kursa Kultūra un māksla II tematu un padomāt, kā diferencēt tā mācīšanu.

Uzdevums

- Izvēlieties vienu klasi, ko mācāt!
- Kādas atšķirīgas skolēnu grupas esat šajā klasē novērojis? Par katru grupu aizpildiet nākamajā lpp. ievietoto tabulu!
- Kādu mācību saturu, procesu, produktus un vidi jūs varētu piedāvāt, lai visi skolēni efektīvi mācītos?

DIFERENCĒŠANA

	Skolotājs pielāgo saturu – ko vēlas skolēnam iemācīt (zināšanas, prasmes, attieksmes)	Skolotājs pielāgo procesu – vingrinājumus, aktivitātes, pieredzi, kā rezultātā skolēni apgūst mācību saturu	Skolotājs pielāgo produktu – to, kā skolēni demonstrē, ko iemācījušies	Skolotājs pielāgo vidi – to, kāds ir klases klimats, atmosfēra
Skolēna sagatavotība Kādā mērā skolēns jau ir apguvis nepieciešamās zināšanas, prasmes, attieksmes? <i>Atbildi rakstiet te:</i>				
Skolēna interese Kas piesaista skolēnu uzmanību, zinātkāri, rosina iesaistīties? <i>Atbildi rakstiet te:</i>				
Mācīšanās veids Kādiem mācīšanās paņēmieniem, informācijas uztveres veidiem skolēns dod priekšroku? <i>Atbildi rakstiet te:</i>				

4.2. Mācīšanās stratēģijas

Lai skolēniem mācīšanās procesā sniegtu nepieciešamo atbalstu, īpaši svarīgi ir viņus rosināt regulāri izmantot mācīšanās stratēģijas. Tās ir atslēga kvalitatīvam darbam, jo palīdz mācību mērķus sasniegt ātrāk un sistemātiskāk, kas savukārt vairo skolēnu motivāciju un pārliecību par savām spējām.

Kas ir mācīšanās stratēģija, un kā tā izpaužas mācību situācijā?

Stratēģija ir darbību kopums, kas palīdz sasniegt kādu mērķi.

Mācību situācijā:

- mācību stratēģiju īsteno skolēns;
- mācību stratēģija prasa apzinātu lēmumu to lietot;
- mācību stratēģija ir pielāgojama dažādām situācijām.

Apdomājiet savu pieredzi, mācot skolēniem mācīšanās stratēģijas! Noskatieties video ar Rīgas Valsts 1. ģimnāzijas angļu valodas skolotāja Jāņa Zitmaņa runu un atbildiet uz jautājumiem:

- Kā mācīšanās stratēģijas palīdz mācīties?
- Kuras mācīšanās stratēģijas es jau mācu saviem skolēniem, kā es to daru?
- Kuras mācīšanās stratēģijas maniem skolēniem vēl nepieciešamas? (Daži piemēri: tekstpratības, iegaumēšanas, vizuālās izpratnes, plānošanas, savas mācīšanās uzraudzīšanas un izvērtēšanas, emociju vadīšanas, argumentēšanas, radošās domāšanas, sadarbības u. c. stratēģijas.)

Ja skolēns prasmīgi lieto mācīšanās stratēģijas	Ja skolēns nelieto vai neprasmīgi lieto mācīšanās stratēģijas
<ul style="list-style-type: none"> • Dažādās (arī nezināmās) situācijās skolēns pats saprot, vai un kuru stratēģiju nepieciešams lietot. • Skolēns spēj pamatot, kādēļ stratēģija ir noderīga konkrētajā situācijā. • Skolēns pielāgo zināmās vai veido pats savas stratēģijas, lai sasniegtu mērķi. <p>Šāds ir sagaidāmais rezultāts, ja skolotājs regulāri piedāvā daudzveidīgus uzdevumus dažādos kontekstos, sniedzot sistemātisku atbalstu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nepazīstamās situācijās skolēns apmulst vai mehāniski/bez izpratnes piemēro kādu zināmu stratēģiju. • Atkārto apgūto algoritmu pazīstamās situācijās. <p>Šāds ir sagaidāmais rezultāts, ja skolotājs piedāvā daudz vienādu vai daudzveidīgu uzdevumu dažādos kontekstos, bet nesniedz sistemātisku atbalstu.</p>

Lai savā mācību procesā mērķtiecīgi lietotu dažādas mācīšanās stratēģijas, skolēniem tās vispirms ir soli pa solim jāapgūst. Nākamajā lappusē ir attēlots tipiskais ceļš, kādā skolotājs var mācīt un skolēns mācīties izmantot mācīšanās stratēģijas.

STRATĒGIJAS LIETOŠANAS (skolēns) UN MĀCĪŠANAS (skolotājs) ATTĪSTĪBA

Pirms mācīšanas un mācīšanās	1. reize	Lieto ar skolotāja atbalstu	Lieto patstāvīgi	Patstāvīgi pārnēs/piemēro
<p>Skolotājs:</p> <ul style="list-style-type: none"> ir pārlicināts par stratēģiju nozīmību, risinot dažādas situācijas, un redz jēgu tās mācīt skolēniem; izmanto stratēģijas savā darbā un ikdienā un izprot to mērķi un būtību; demonstrē savas stratēģijas citiem (piemēram, skolēniem stundā, atklājot savu domāšanas gaitu) un skaidro, kāpēc tās lieto. 	<p>Skolēns:</p> <ul style="list-style-type: none"> solī pa solim īsteno darbību kopumu jeb stratēģiju, lai sasniegtu kādu no plānotajiem mērķiem; identificē nepieciešamās darbības vai soļus; ar skolotāja atbalstu īsteno katru no stratēģijas soļiem, reflektē par šiem soļiem un to īstenošanu. <p>Tādēļ skolotājs:</p> <ul style="list-style-type: none"> piedāvā skolēnam uzdevumu/izaicinājumu, kura risināšanai nepieciešama konkrētā stratēģija; mudina skolēnus analizēt procesu, kurā tika pielietota stratēģija; nodrošina izpratni par katru stratēģijas soli un tās nepieciešamību kopumā; rosina skolēnus izveidot atgādni par stratēģiju. 	<p>Skolēns:</p> <ul style="list-style-type: none"> pēc skolotāja pamudinājuma izmanto stratēģijas atgādni; krāj stratēģijas īstenošanas piemērus, meklē un nosaka, kā stratēģija noder dzīvē citās jomās; salīdzina stratēģijas īstenošanu šobrīd ar pirmajām tās lietošanas reizēm, lai sekotu savai izaugsmei; izvirza mērķus izaugsmei; meklē atbalstu. <p>Tādēļ skolotājs:</p> <ul style="list-style-type: none"> aicina skolēnus izmantot stratēģiju un tās atgādni; katrā stratēģijas īstenošanas solī cieši seko līdzī, kā skolēniem veicas; nodrošina uz izaugsmi vērstas atgriezeniskās saites sistēmu; mudina skolēnus sekot savai izaugsmei; mudina stratēģiju izmantot arī citās jomās un pamanīt, kā stratēģijas lietojums mainās atkarībā no jomas; sadarbojas ar kolēģiem, lai paralēli stratēģiju nostiprinātu dažādās jomās. 	<p>Skolēns:</p> <ul style="list-style-type: none"> lieto stratēģiju bez pamudinājuma, dažādās jomās un kontekstos; ja nepieciešams, pats izvēlas izmantot atgādni un/vai proaktīvi meklē atbalstu; patstāvīgi reflektē par savu sniegumu. <p>Tādēļ skolotājs:</p> <ul style="list-style-type: none"> piedāvā jaunus, arvien grūtākus kompleksus (arī starpdisciplinārus) izaicinājumus, kuru risināšanai izmantojama stratēģija, bet to nenosauc, lai skolēns varētu pats to noteikt; ir klātesošs, lai atbalstītu, ja nepieciešams; grūtību gadījumā piedāvā veikt iepriekšējos līmeņos aprakstīto. 	<p>Skolēns:</p> <ul style="list-style-type: none"> pats novērtē situāciju un izvēlas piemērotāko stratēģiju (bez stratēģijas "piesaukšanas"); īsteno stratēģiju; patstāvīgi reflektē par savu sniegumu; pielāgo stratēģiju situācijai vai rada pats savu stratēģiju. <p>Tādēļ skolotājs:</p> <p>var līdzvērtīgās pozīcijās ar skolēnu apspriest stratēģiju nepieciešamību, kā arī to veidošanas un lietošanas iespējas.</p>

Skolotāja jautājumi sev

- Kādas stratēģijas maniem skolēniem ir visvairāk nepieciešamas, lai sasniegtu kursa Kultūra un māksla II sasniedzamos rezultātus?
- Kad un kā es skolēniem mācīšu stratēģijas savās stundās?

5. Kur smelties papildinformāciju?

Sarakstā apkopoti dažādi informācijas avoti, kuros smelties papildu zināšanas par kultūru un mākslu, tas paredzēts skolotāja ierosmei, izvēlei un papildināšanai.

Padomājiet, kā skolēniem būtu visērtāk uztvert informāciju – lasot grāmatu vai žurnālu, klausoties raidierakstu pastaigas laikā vai braucot sabiedriskajā transportā, skatoties video vai pētot interneta resursus.

Mudiniet skolēnus veidot ieradumu bagātināties ar informāciju par kultūru un mākslu sev ērtā laikā, piemēram, ieviešot ieradumu sākt dienu ar radoraidījuma klausīšanos vai kāda video noskatīšanos vai arī pirms gulētiešanas lasīt žurnālu. Regulāri interesējoties par kultūras un mākslas dzīvi, jau drīz skolēniem domāt, spriest un iedvesmoties no mākslas būs kļuvis par aizraujošu ikdienu.

Ieteicamās un izmantotās literatūras saraksts

Kultūras konteksti un procesi

- Bērks, P. *Kultūru hibriditāte*. Rīga: Mansards, 2013.
- *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija: kolektīvā monogrāfija*. Zin. red. Muktupāvela, R. un Laķe, A. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2018.
- Ēriksens, T. H. *Mirkļa tirānija. Straujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā*. Rīga: Nodern AB, 2004.
- *Kultūras mantojuma kopienas: prakse, attīstība un izaicinājumi*. Zin. red. Muktupāvela, R., Laķe, A., Tjarve, B. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2022.
- *Latvija: kultūru migrācija*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019.
- *Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā. Analītisks ziņojums*. Sast. Kaprāns, M., Mieriņa, I., Saulītis, A. Rīga: LU FSI, 2021.
- *Māksla un mākslas darbu analīze 2007–2012. Latvijas laikmetīgā māksla: Purvīša balva*. Rīga: Arterritory.com.,
- Avotiņa, A. *Vizuālizpratne kā 21. gadsimta kompetence*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2019.
- Betels, Dž. *Rokasgrāmata pārbaudes darbu veidotājiem*. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija, 2003.
- Bonami, F. *Es arī tā mācētu*. Rīga: Neputns, 2015.
- Burjo, N. *Attiecību estētika*. Rīga: Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs, 2009.
- Demakova, H. *Nepamanīs. Latvijas laikmetīgā māksla un starptautiskais konteksts*. Rīga: 1/4 Satori, 2010.
- Driscoll, M. P. *Psychology of Learning for Instruction. 2nd edition*. Boston: Allyn & Bacon, 2000.
- *Deviņdesmitie: laikmetīgā māksla Latvijā*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2010.
- Eko, U. *Neglītuma vēsture*. Rīga: [b. i.], 2008.
- Eko, U. *Skaistuma vēsture*. Rīga: [b. i.], 2009.
- Gagné, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., Keller, J. M., Russell, J. D. *Principles of Instructional Design, 5th Edition*. California: Wadsworth, 2005.
- Gombrihs, E. *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997, 2007.
- Groiss, B. *Mākslas vara*. Rīga: Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs, 2015.
- *Imagināro mediju grāmata*. Sast. Kluitenberg, Ē. Rīga: RIXC Jauno mediju kultūras centrs, 2011.
- Arnolda, D. *Saprast mākslu. Sešas tēmas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2018.
- Hodža, S. *Kā māksla var mainīt dzīvi*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2022.
- Tomlinson, C. A. *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. 2nd edition*. Virginia: ASCD, 2014.
- Grāmatu sērija *Studijas bibliotēka*. Rīga: Neputns (piem., Dzalbe, A., Skulte, I. *Orbīta*, 2018; Sproģe, E. *Katrīna Neiburga*, 2015, u. c.)

Teātris, kino, mūzika, dejas

- Bordvels, D., Tompsone, K., Smits, Dž. *Kinomāksla. Ievads*. Rīga: Nacionālais kino centrs, 2018.
- Daudziņa, Z. *Aktiera runa 21. gadsimta latviešu teātrī*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2022.
- Eglītis, V. *Filas vizuālā stila noslēpumi*. Rīga: Latvijas mediji, 2019.
- Eižvertiņa, A. *Ceļvedis darbības teātrī: profesionālās aktieru un režijas mākslas teorija*, Rīga: Neputns, 2021.
- *Latvijas teātris: 20. gs. 90. gadi un gadsimtu mija*. Zin. konsultante Dzene, L. Rīga: Zinātne, 2007.

- Pērkone, I. *Tu, lielā vakara saule!* Neputns, 2013.
- Rudaks, U. *Rokupācija: latviešu rokmūzikas vēsture*. Rīga: Dienas Grāmata, 2008.
- Spalva, R. *Dejas kompozīcija*. Rīga: Zinātne, [2018].
- Tišheizere, E., Rodiņa, I., Jonīte, D., Mellēna-Bartkeviča, L. *Neatkarības laika teātris: Latvijas teātra parādības un personības gadsimtu mijā un 21. gadsimtā*. Rīga: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2020.
- Zeltiņa, G. (sast.). *Postdramatiskais teātris: mīts vai realitāte*. Rīga: LU LFMI, 2008.

Elektroniskie līdzekļi. Periodiskie izdevumi

- *Domuzīme*: žurnāls par aktuāliem jautājumiem literatūrā, publicistikā un vēsturē.
- *Latvijas Arhitektūra*: žurnāls par arhitektūru.
- *Mūzikas Saule*: žurnāls par mūziku.
- *Rīgas Laiks*: žurnāls, kas publicē rakstus, intervijas un domas par filozofiju un kultūru.
- *Š!*: alternatīva komiksu antoloģija.
- *Teātra Vēstnesis*: teātra nozares žurnāls.
- *Žoklis*: literatūras un mākslas žurnāls.

Elektroniskie līdzekļi. Žurnālu vietnes

- *Arterritory*: interneta mākslas un kultūras portāls. Pieejams: <https://arterritory.com/lv>
- *FK magazine*: žurnāls par fotogrāfiju Latvijā un pasaulē. Pieejams: <https://fotokvartals.lv/>
- *Punctum*: literatūras un filozofijas interneta žurnāls. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/>
- *Rīgas Laiks*: filozofijas un kultūras žurnāla interneta vietne. Pieejams: <https://www.rigaslaiks.lv/>
- *Satori*: kultūras un patstāvīgas domas interneta žurnāls. Pieejams: <https://satori.lv/par-satori>

Elektroniskie līdzekļi. Muzeju, festivālu, projektu vietnes

- *100 dārgumu Latvijas Mākslas muzejā*: portāla Delfi un LNMM projekts. Pieejams: <https://www.delfi.lv/temas/100-dargumu-latvijas-makslas-muzeja>
- *Ainavu dārgumi*. Pieejams: <https://ainavudargumi.lv/>
- *Dabas koncertzāle*: vides zinātnes un mūzikas projekts. Pieejams: <http://www.dabaskoncertzale.lv/>
- *Daugavpils Marka Rotko mākslas centra vietne*. Pieejams: <https://www.rothkocenter.com/>
- *Homo Novus*: Starptautiskais teātra festivāls. Pieejams: <http://www.homonovus.lv/>
- *Latvijas kultūras kanons*. Pieejams: <https://kulturaskanons.lv/>
- *Latvijas Laikmetīgā mākslas centra vietne*. Pieejams: <https://lcca.lv/lv/>
- *Latvijas Nacionālā mākslas muzeja vietne*. Pieejams: <https://www.lnmm.lv/>
- *Mūra nojaukšana*: LNMM videosērija, Latvijas māksla 1985–1991. Youtube kanāls "Mākslas muzeji". Pieejams: <https://www.youtube.com/@lnmmvideos>
- *Nacionālā enciklopēdija* – īsi un kodolīgi šķirkļi par dažādiem tematiem, arī par kultūru. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>
- *Rixc*: virtuālās ekskursijas, video un foto dokumentācija. Pieejams: <https://immersive.rixc.org/>
- *Sansuši*: alternatīvais kameramūzikas festivāls. Pieejams: <https://sansusi.lv/>
- *Sarunu festivāls "Lampa"*: diskusijas. Pieejams: <https://www.youtube.com/@sarunufestivalslampa8942/playlists>
- *Skaņu mežs*: nepieradinātās mūzikas festivāls. Pieejams: <https://www.skanumezs.lv/lv/>
- *Viena fotogrāfa stāsts*: LNMM videosērija – Latvijas fotomākslinieku pārdomas par saviem darbiem. Youtube kanāls "Mākslas muzeji". Pieejams: <https://www.youtube.com/@lnmmvideos/videos>
- *Vienas gleznas stāsts*: LNMM videosērija – Latvijas laikmetīgo mākslinieku īsie stāsti par mākslas darbiem // Youtube kanāls "Mākslas muzeji". Pieejams: <https://www.youtube.com/@lnmmvideos>
- *Kultūra mākslā un māksla kultūrā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020. Pieejams: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/54411/Kultur_maksla_un_maksla_kultura.pdf?sequence=1
- *Ilustrētā mākslas vārdnīca pasaulē un Latvijā*. Pieejams: <https://artermini.lv/>

TV raidījumi

- *Adreses*: raidījums par arhitektūru. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/adreses>
- *Dziesmusvētku arhīvs*: LTV1 video izlase. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/dziesmusvetku-arhivs>
- *Kultūrdeva*: LTV1 raidījums. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/kulturdeva>
- *Kultūršoks*: LTV1 raidījums. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/kultursoks>
- *Nacionālie dārgumi. 100 g kultūras*: LTV1 raidījums.
Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/nacionalie-dargumi-100g-kulturas>
- *Skaņusaite*: LTV1 raidījums. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/27.07.2022-skanusaite-latvija.id267912>
- *Teātris.zip*: LTV1 raidījums. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/teatriszip>
- *Uzvelc tautastērpu*: LTV1 raidījums. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raidijums/uzvelc-tautasterpu>
- *Digitalizētie video un audio: kultūra*. Pieejams: <http://www.diva.lv/video/category/culture>

Radoraidījumi un raidieraksti

- *Brīvības bulvāris*: LR1 raidījums un raidieraksts. Pieejams: <https://open.spotify.com/show/4V6XOCuDhzPsLYzPo1O5iB> vai <https://lr1.lsm.lv/lv/lr1/raidijumi/brivibas-bulvaris/>
- *Kultūras rondo*: LR1 raidījums. Pieejams: <https://lr1.lsm.lv/lv/lr1/raidijumi/kulturas-rondo/>
- *Kultūrdeva*: raidieraksts. Pieejams: <https://open.spotify.com/show/1kVuqC4gZHHy5HZ1gTn78E>
- *Latviešu mūziķi pasaulē*: LR3 raidījums. Pieejams: <https://klasika.lsm.lv/lv/lr3/raidijumi/latviesu-muziki-pasaule/>
- *Satori* raidieraksti. Pieejams: <https://open.spotify.com/show/2zqKrYgtQ72l7iS0ZvtU0G>
- *Šņorbēniņi*: LR3 raidījums par teātri. Pieejams: <https://klasika.lsm.lv/lv/lr3/raidijumi/snorbenini/>
- *Tāda mūzika*: LR3 raidījums par laikmetīgo mūziku. Pieejams: <https://klasika.lsm.lv/lv/lr3/raidijumi/tada-muzika/>

**DOMĀT.
DARĪT.
ZINĀT.**

Valsts izglītības satura centra īstenotā projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" mērķis ir izstrādāt, aprobēt un pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai, lai skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ